

Óbudai Egyetem
Kandó Kálmán Villamosmérnöki Kar
Trefort Ágoston Mérnökpedagógiai Központ

SZAKDOLGOZAT

**OE-KVK-TMPK
2023.**

Hallgató Neve: **Pirosné Bertalan Teréz**

Hallgató törzskönyvi száma: **T010250/FI12904**

Óbudai Egyetem

TMPK

**A tanulásban akadályozott fiatalok munkalehetőségei és a munkavállalás
személyiségükre gyakorolt hatása**

Témavezető:

Dr Tomory Ibolya

PhD. egyetemi adjunktus

Készítette:

Pirosné Bertalan Teréz

Közoktatási vezető szak

ÓBUDAI EGYETEM
ÓBUDA UNIVERSITY

Óbudai Egyetem
Kandó Kálmán Villamosmérnöki Kar
Trefort Ágoston Mérnökpedagógiai Központ

SZAKDOLGOZAT FELADATLAP

Hallgató neve: Pirosné Bertalan Terézia Zsuzsanna

Szaktervezési száma: SZD2310171219109982N3K6OV

Törzskönyvi száma: T010250/FI12904/K

Neptun kódja: [REDACTED]

Szak: köznevelési vezető és pedagógus-szakvizsga

Specializáció:

A dolgozat címe: A tanulásban akadályozott fiatalok munkalehetőségei és a munkavállalás személyiségükre gyakorolt hatása

A dolgozat címe angolul: Job opportunities for young people with learning disabilities and the effect of employment on their personality

A feladat részletezése: 1. Elméleti háttér

2. Hazai helyzet vizsgálata

3. Vizsgálat eredménye

4. A társadalmi integráció jövőképe a foglalkoztatás terén

Intézményi konzulens neve: Tomory Ibolya

A kiadott téma elévülési határideje:-

Beadási határidő: 2023. 12. 15.

A szaktervezési: Nem titkos.

Kiadva: Budapest, 2023. 11. 29.

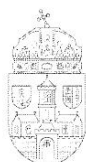
P.H

Intézetigazgató

A dolgozatot beadásra alkalmasnak találom:

belső konzulens

külső konzulens

ÓBUDAI EGYETEM
ÓBUDA UNIVERSITY

Kandó Kálmán Villamosmérnöki Kar
Közoktatásvezetői és pedagógus szakvizsga

HALLGATÓI NYILATKOZAT

Alulírott hallgató kijelentem, hogy a dolgozat saját munkám eredménye, a felhasznált szakirodalmat és eszközöket azonosíthatóan közöltem. Az elkészült dolgozatban található eredményeket az Óbudai Egyetem és a feladatot kiíró intézmény saját céljára térítés nélkül felhasználhatja, a titkosításra vonatkozó esetleges megkötések mellett.

Kelt: Budapest, 2023. 12. 05.

Pirosné Bertalan Teréz
Pirosné Bertalan Teréz
hallgató aláírása

ÓBUDAI EGYETEM
OBUDA UNIVERSITY

KANDÓ KÁLMÁN VILLAMOSMÉRNÖKI KAR
TREFORT ÁGOSTON MÉRNÖKPEDAGÓGIAI KÖZPONT

SZAKDOLGOZAT KONZULTÁCIÓS NAPLÓ

Hallgató neve: Pirosné Bertalan Terézia Zsuzsanna

Neptun kód: [REDACTED]

Munkarend (nappali vagy levelező): levelező

Szakdolgozat címe magyarul: A tanulásban akadályozott fiatalok munkalehetőségei és a munkavállalás személyiségükre gyakorolt hatása

Szakdolgozat címe angolul: : Job opportunities for young people with learning disabilities and the effect of employment on their personality

Intézményi konzulens neve: Dr. Tomory Ibolya

Külső konzulens neve:

Alk.	Dátum	Tartalom	Aláírás
1.	2023. 09. 20.	Szakdolgozati téma főbb pontjainak tartalma, rendezése. Szakdolgozati címlap, tartalom és bevezetés elkészítése, szakirodalom gyűjtése	
2.	2023. 10. 23.	A szakdolgozat elkészült részeinek áttekintése, javítások, folytatás. (elméleti háttér, hivatkozások, források stb.)	
3.	2023. 10. 30.	Adatgyűjtés, kérdéssor és a feldolgozás módja. További formai kérdések megbeszélése.	
4.	2023. 11. 23.	Kutatási eredmények áttekintése, megbeszélése. Elkészült fejezetek áttekintése, megbeszélése, hivatkozások javítása.	
	2023.11. 29.	Formai és tartalmi véglegesítés.	

A Konzultációs naplót mind a négy helyen, egyszerre kell aláíratni az intézményi konzulenssel.

Kérjük, hogy az adatokat számítógéppel töltsd ki, és Word formátumban küldje meg az intézményi konzulensnek elektronikusan, aláírással!

A hallgató a „Diplomamunka” tantárgy aláírási követelményét teljesítette.

Budapest, 2023, 11.30.

Intézményi konzulens

1081 Budapest
Népszínház u. 8.

+36 1 666-5389

www.uni-obuda.hu

Tartalom

Bevezetés.....	7
1. Elméleti háttér	10
1.1 A tanulásban, vagy értelmi akadályozottsággal élők általános helyzete hazánkban.	10
1.2 A pályaválasztás, pályaaorientáció lehetőségei fogyatékkal élő tanulók számára ..	11
1.3 A speciális szakiskolák, gyógypedagógusok szerepe a fiatalok pályaválasztásában.	14
1.4 A munka szerepe, hatása akadályozott embertársaink életében	15
1.5 Napjaink foglalkoztatási formái.....	18
1.6 Munkába állást segítő szervezetek.....	19
1.7 Nemzetközi helyzet.....	26
1.8 Védőmunkahelyek hazánkban	29
2. A hazai helyzet vizsgálata.....	31
3. A vizsgálat eredménye	34
4. Jövőkép, társadalmi integráció a foglalkoztatás terén	47
5. Összefoglalás	53
6. Irodalomjegyzék	56
7. Tartalmi kivonat	58
8. Melléklet/Kérdőív	59

Bevezetés

A fiatalok családtervezése kapcsán a párok többségében fel sem merül, hogy a várva várt gyermekük fogyatékossgal, veleszületett betegséggel, idegrendszeri sérüléssel jöhet világra. Szülői beszámolókból kiderült, hogy miután szembesült a gyermekük sérülésével a környezetük, mind családi, mind egészségügyi ellátó rendszer részéről nem kapnak támogatást. Az egészségügyi dolgozók egy része sincs tisztában pontosan az eltérő fejlődés sajátosságaival és a gyermek jövőjét illetően sincs pozitív jövőkép. Furcsa, hogy a szülők döntő többsége a korai fejlesztésről még csak nem is hallott annak ellenére, hogy szinte naponta elhangzik a médiában ezzel kapcsolatos riport. Általában barátok ismerősök védőnők révén ismerik meg a korai fejlesztő központokat, általuk kapna képet magáról az ott zajló munkáról és ezen központok elhelyezkedéséről. Ha az intézményt a szülő felkeresi itt terápiát végző szakemberekkel találkozik, útmutatást kap a következő hetek hónapok évek teendőiről sérült gyermekével kapcsolatban. Ezekben a korai fejlesztő központokban első lépésként a pszichés megsegítés jelenik meg, majd szakszerű orvosi gyógypedagógiai ellátásban részesül a család, illetve gyermekük. Ahogy telnek az évek javaslatot kapnak arra vonatkozóan, hogy gyermekük melyik óvodában iskolában folytathatja neveltetését oktatását. A szülők döntő többségét az iskolai ellátás minősége és foka érdekli elsősorban, kevesek érdeklődnek az iskola befejezése utáni élet szakaszról a felnőtt életéről. A sérült fiatal „elhelyezése” érdekli a szülőket, de a társadalomba való beilleszkedés elfogadható formája a munkavállalás szóba sem kerül. Természetes, hogy gyermekeink életútját befolyásolja az egészségi állapotuk, értelmi szintjük, társuló betegségeik, szűkebb tágabb környezetük, a szülők hozzáállása, iskolai végzettsége. Fiataljaink munkaerő piacon való megjelenése nagyban függ az elvégzett iskola típusától. Ha az értelmi képessége lehetővé tette és többségi iskolában integráltan tanult, jobb az esélyei egy nívósabb szakmát biztosító szakiskola elvégzésére. Ha a tanuló a szegregált oktatásban tanult, már eleve kizárja normál szakiskolába való felvételét, kizárólag a speciális szakképzés területéről választhat. Ezekben a speciális szakiskolákban igen szűk a választható szakmák köre és a végzettség, amelyet megszereznek normál munkaerőpiacon nem használható. Szülőként szomorú tapasztalatom, hogy néhány fogyatékos fiataalt egy vállalkozás, munkahely alkalmaz, minimális fizetést kapnak,

de az önzetlen szorgalommal végzett munkájukból nem kérnek, többnyire be sem kell járniuk a munkahelyükre. Természetesen tisztelet a kivételnek!

Napjainkban egyre inkább tért hódítanak olyan vállalkozások, melyek lehetőséget adnak a sérült fiatalok napközbeni ellátására, felügyeletére, és természetesen ezzel egy időben rehabilitációs foglalkoztatásban vesznek részt, gyógypedagógusok szociális szakemberek segítségével. A fogyatékos fiatalok számára meg kell teremteni a képzés, a rehabilitáció és a foglalkoztatás összhangját. Ennek szép példája a belváros szívében található Gond-viselés Nonprofit Közhasznú Kft. Telephelyük mellett kis üzlet található, ahol mások számára hasznos termékeket készítenek a fiatalok, (szakemberek segítségével) ezen termékek szép piacképes áruk, így az emberek szívesen vásárolnak és nem csupán segítő szándékkal. Sajnos még mindig kevésbé köztudott, amelyet mint érintett szülő tapasztaltam, hogy a fogyatékos gyermekeink, fiataljaink számára a munkavégzés képességei fejlesztését, szinten tartását is jelenti. A túlféltés az otthontartás, ha megoldott is a családban mindenképpen a fiatal képességeinek csökkenéséhez vezethet, mivel a fejlesztés állandósága megszűnt az iskolarendszertől való kilépéssel. A munkavállalás társadalmi és gazdasági szempontból is döntő fontosságú mivel a fiatal nem szorul teljes egészében a szociális ellátásokra életviteléhez hozzájárul saját keresetével ez az önértéke egyéniségére is jó hatással van. Nem véletlen, hogy a tanulásban, vagy értelmileg akadályozott fiatalok példamutató fegyelemmel odaadással és becsületesen végzik a munkájukat a választott munkahelyükön. Ebben nagyon sokat segíthetnek a segítő munkatársak és a kollégák. Célszerű lenne, ha minden akadályozott embert alkalmazó intézmény rendelkezne gyógypedagógiai végzettségű segítő szakemberekkel, és az ő szakmai útmutatásukkal végeznék a dolgozók feladataikat. Egyre több munkahely alkalmaz pszichológust vagy mentálhigiénés szakembert, ők hathatós segítséget jelenthetnek a fiataloknak, és nagyban befolyásolhatják mindennapi közérzetüket, munkához való hozzáállásukat. A munkahely léte a családi életet is pozitív módon befolyásolja, mivel a munkaidő alatt a többnyire nyugdíjas korú szülők számukra addig ismeretlen szabadidőhöz jutnak.

E témában a vizsgálatom célja bemutatni lakókörnyezetemben, ismeretségi körömben a fogyatékkal élő fiatalok elhelyezkedésének lehetőségeit, a szülők és

leendő munkáltatók hozzáállását a munkavállalás tényéhez. Szeretném bemutatni a felkínált munkalehetőségeket, ezek a lehetőségek milyen távolságban helyezkednek el a tartózkodási helyüktől, illetve a munkavállalás a munkavégzés milyen hatással van a fiatal mindennapi életére közérzetére. Szeretnék képet kapni arról, hogy milyenek a munkakörülményeik érdeklődnék a fiatal érzései felől, hogy hogyan érzi magát a munkahelyén mennyire elfogadó a környezete. Érdeklődnék a szülők iskolai végzettségét illetően, ki mennyire tartja fontosnak a gyermeke fejlődését aktivitásának szinten tartását. Fontos kérdés, hogy a szülő gondviselő hogyan oldja meg felnőtt gyermeke munkahelyre kísérését, mivel a fiatalok többsége nem közlekedik önállóan, és ebben az időszakban már a szülők is szép korúak. Továbbá fontos kérdés, hogy mennyire érzik gyermekeiknél a foglalkoztatás pozitív hatását személyiségük fejlődésében.

Feltevése, hogy a munka világában elhelyezkedő fogyatékkal élő fiatalok, ha biztató elfogadó környezetben töltik napjaikat számukra hasznos munka tevékenységet végezve, amiért fizetést is kapnak, jobban boldogulnak a mindennapi életben, boldogabb, kiegyensúlyozottabb emberek lesznek. A szülőket is megnyugtatja, hogy gyermekük a nap folyamán felügyelet alatt van biztonságos környezetben szakemberek között foglalkoztatva. Kevésbé érzik gyermeküket kiszolgáltatottnak a társadalomban. A szerető elfogadó munkahelyek közössége kövacsolják a fiatalokat, barátságok sok esetben szerelmek szövődhetnek. Munkába járás során gyakorolják a közlekedést, magabiztosságra tesznek szert. Érdekes megfigyelés, hogy a munkavállaló fiatalok ritkábban betegek, tehát a „közösségbe járás” nagyban befolyásolja immunrendszerük működését is. (Vágó Éva Anna: Kézikönyv az értelmileg akadályozott tanulók munkaképességének fejlesztéséhez. BGGY Bp.1996.)

1. Elméleti háttér

1.1 A tanulásban, vagy értelmi akadályozottsággal élők általános helyzete hazánkban.

A fogyatékoság, illetve akadályozottság igen változatos bélyegeket takar, ebből adódóan ellentmondó más és más adatok kerülnek nyilvánosságra a fogyatékkal élő személyek számát illetően. Visszatekintve néhány évre, a Központi Statisztikai Hivatal felmérése alapján az akadályozott személyek teljes létszáma az 1980-as években körülbelül 480000 fő a lakosság közel 5 százaléka, egy 1990-es felmérés szerint népszámláláskor számuk 368260 fő, 2000-ben 577010 fő volt, 2016-ban 491000 főt számláltak. (KSH, 2016) A számok természetesen nem valódi növekedést vagy csökkenést mutatnak, inkább diagnosztikai vagy statisztikai hibáról tanúskodnak. Az adatok különbözőségének oka, hogy milyen kritériumok alapján történik a fogyatékosra minősítés. Az akadályozottság léteznek olyan elemei, amelyek minden fogyatékos csoportot jellemeznek bármilyen típusú és súlyosságú fokú a sérülés. Ha egy fiatalnak nincs önálló családja, munka nélkül él önálló jövedelem nélkül, társas kapcsolatok híján nem foglalkoztatják olyan dolgok, amelyek épp embertársaikat igen, ezért életének ezen területeit átszövi a fogyatékoság, mint állapot. (Bánfalvi, 2008) A társadalom nem alkalmazkodik az ő elvárásaihoz lehetőségeihez, így a fogyatékosága hátrányára válik, kirekesztődik a társadalomból. Ma már ennek ellenkezője tapasztalható az élet egy szélesebb skáláján az akadálymentesítés, a speciális sportolás lehetősége, védő munkahelyek kialakítása révén. A hozzáférhetőség még mindig nagyon különböző, mivel a lakóhely, ami meghatározza ki mennyire fér a lehetőségekhez. A sportolás a művészeti tevékenységek, a munkahelyek nagy része még mindig Budapesten, a megyeszékhelyeken vagy nagyobb városokban található, így nem mindenki számára hozzáférhetőek. Döntő tényező a család példamutatása, intellektuális szintje és anyagi helyzete.

1.2 A pályaválasztás, pályaaorientáció lehetőségei fogyatékkal élő tanulók számára

A fogyatékkal élő fiatalok pályájának elhelyezkedésének előkészítése nagyon nagy figyelmet igényel felkészülésnek kell megelőznie. A gyermekek jogairól szóló egyezmény kimondja a szellemileg vagy testileg fogyatékos gyermek emberi méltóságát biztosító önfenntartásra előmozdító, a közösségi életben való részvételt lehetővé tévő teljes tisztas életet kell élnie, amely tekintettel kell, hogy legyen a fiatal sajátos szükségleteire. (ENSZ, Unicef, 1989) A fogyatékos személy lehetőség szerint integrált vagy védett foglalkoztatásra jogosult. Ezen folyamat eléréséhez jelentős szerepe van a képzésnek a szakképzésnek a munkára felkészítő tagozatoknak. A fiatalnak meg kell tanulni az odafigyelést a pontosságot, a szabály követést, a vezetőnek való engedelmisséget a kommunikáció módját a munkafolyamatokban. Mindezekbe nagyon hamar beletanulnak, gyorsabban, mint gondolnánk. A gyógypedagógiai tagozatoknak iskoláknak alapvető feladata, hogy megtanítsák fiataljainkat dolgozni és az elhelyezkedésükben is segítséget nyújtsanak. Ebben kiemelkedő szerep jut a szakképzésben dolgozó gyógypedagógusoknak és az intézmény vezetőjének. A munkára nevelést az egész oktatási- nevelési folyamatba be kell ágyazni. Sajnos a többségi iskolákban ez a pedagógus részéről körültekintő magatartás nem mindig tapasztalható. A speciális szakiskolák szakma kínálata is behatárolt. A szakmaválasztás során általában minimális szerepet játszanak az individuális szempontok a fiatalok többsége szülői vagy tanári javaslatra dönt egyik vagy másik szakma szakiskola mellett. A fogyatékos ténye miatt eleve szűkebb lehetőségek közül választhatnak a diákok, sok esetben a szülők is fogyatékosággal élnek, ezért a gyerekek előtt kevesebb egységesebb minta áll. A választást az a tény is befolyásolja, hogy milyen az intézmény földrajzi közelsége, arra az intézményre esik a választás, amely könnyebben megközelíthető a család számára.

A szakértői bizottságok által kiállított szakvéleményekben a BNO kód is korlátozhatja tanulóinkat, pl. a 70-es kód meglétével csupán rész szakmát tanulhat a fiatal, már ez is jelentős mértékben korlátozza a későbbi elhelyezkedést is, a 71-es kód csupán speciális szakképzőiskolába nyújt belépési lehetőséget. Ez már a munkaerő piaci elhelyezkedését jelentősen korlátozza, szinte lehetetlenné teszi.

Sajnos a munkába való elhelyezkedést döntően a szülők kapcsolatrendszere ill. tájékozottsága befolyásolja. Ahol a szülői háttér problémás (legtöbb esetben), ott kiemelt feladata az iskolában a vezetőknek is az elhelyezkedésben való segítségnyújtás. Évente kétszer tartandó szülői értekezletek alkalmával ismertetni kell a szülőkkel a lehetséges választható szakképző intézményeket, a képzések feltételeit, a kapott végzettség piaci értékét, elhelyezkedési lehetőségeket.

A pályaaorientáció tehát diákjaink esetében az egyik legfontosabb feladatunk, mely kiegészülhet a munkakereséssel. Sajnos a pályaaorientációs feladatokat azonban hátráltatja az a tény is, hogy ezen feladatokat ellátó iskolai szociális munkás és a pedagógiai szakszolgálatok kapacitás hiánnyal küzdenek, tehát az iskolákra egyre több feladat hárul. Néhány pozitív kezdeményezés:

- Hazánkban Vácon fogyatékos fiatalok pályaválasztását, munkába állását segítő szakmai központ kezdte meg működését a Piarista Pályaaorientációs és Munkaerőpiaci Fejlesztő új Módszertani központ néven.
- A Kilátó nevű intézmény a sajátos nevelésű igényű fiatalok számára nyújt lehetőséget, az életpálya építésében kíván személyre szabott szakmai segítséget adni. Az intézményben sérülés specifikus szakemberek, gyógypedagógusok, pszichológusok, mentorok, pályaválasztási tanácsadók, mentálhigiénés szakemberek és munkáltatói kapcsolattartók dolgoznak. A kilátó célja, hogy a fiataloknak nem csak az életpálya megtervezésében segít, hanem mellettük áll és személyesen kíséri őket a munkaerőpiaci beilleszkedésben.
- A Szimbiózis alapítvány 2003-ban kezdte meg működését magán munkaközvetítői engedéllyel, az alapítvány speciális munkaerő piaci szolgáltatási program segítségével megváltozott munkaképességű fogyatékossgal élő álláskeresőket helyez el sikeresen a nyílt munkaerőpiacon. Nem oktatási intézmény, de hathatós segítséget nyújt az SNI-s fiatalok számára.

Szolgáltatásai:

- egyéni életút interjút készít
- felméri a munkavégző képességét

- kidolgozzák a munkavállaláshoz szükséges stratégiákat
- mentális szociális gondozást végeznek
- hivatalos ügyek intézését látják el
- tréningeket tanácsadásokat valósít meg
- közvetít a munkáltató és az ügyfelek között, esetlegesen szülők bevonásával
- vállalja munkába álláskor a betanítást
- munkahelyi beilleszkedés segítését
- folyamatosan kontrollálja munkavállalói elégedettségét,
- munkáltatók részére tájékoztatást nyújt a célcsoport foglalkozási lehetőségeiről
- ügyfeleket közvetít a munkáltatónak
- érzékenyítő tréningeket szervez a cég dolgozói részére, hogy felkészülhessenek a az akadályozottság élő munkavállalók fogadására /3/

Mindezen feladatai mellett egy új pályaaorientációs játékot fejlesztett ki elsősorban tanulásban akadályozott, illetve hátrányos helyzetű fiatalok részére. A „munkára fel” elnevezésű társasjáték elsősorban 16-24 éves pályaválasztás előtt álló speciális szükségletű diákok számára munkára való felkészítését, illetve sikeres munkavállalását segíti. A fejlesztés egy konzorciumi partnerségben végzett szakmai műhelymunka eredménye, amely az emberi erőforrások minisztériumának és a fogyatékos személyek esélyegyenlőségéért közhasznú nonprofit KFT- nek a támogatásával valósult meg. A 6 modul és huszonnégyszázötvenöt témát felölelő pályaaorientációs játék segítségével a fiatalok reális énképet kapnak meglévő képességeikről, illetve a játék útmutatást ad azokról a fejlesztendő területekről, amelyek elengedhetetlenül szükségesek a munkavállaláshoz. Ebben a játékban mindenki önmagával van versenyben, a cél egy egyéni karrier terv létrejötte, melynek lépéseit mindenki saját ritmusban teljesítheti. A feladat kerék 6 nagy témát azon belül huszonnégyszázötvenöt önálló egységet tartalmaz az első 20 rész a munka iránti elköteleződésről a sikeres elhelyezkedésig tart, az utolsó rész a munkahely megtartásáról, illetve szükség esetén a munkaváltásra való felkészülésről szól. Ez a projekt elsősorban fogyatékossgal élő és hátrányos helyzetű diákokat oktató

iskoláknak, segítő szakembereknek, munkaerő piaci szolgáltatóknak, és minden olyan szakembernek ajánlják, akik pályaválasztási tanácsadást és foglalkozási rehabilitációs szolgáltatást nyújtanak a célcsoportnak. (lásd *Autisták Országos Szövetsége*, 2021; *Szimbiózis Alapítvány*, 2021, 2023)

1.3 A speciális szakiskolák, gyógypedagógusok szerepe a fiatalok pályaválasztásában.

A munkára való felkészítésnek már az alsó tagozatban teret kell adnunk. A délutáni foglalkozások keretében lehetőség nyílik a gyógypedagógusok számára a munka megszerettetésére. A gyermek korához mérten szórakoztató fejlesztő feladatsorok alkalmazása mind-mind a munkára felkészítés jegyében zajlik. Ezért fontosnak tartom, hogy ezen foglalkozásokat gyermekeink megszeressék, örömmel végezzék, pozitív megerősítést kapjanak, ezáltal kitartásukat, szabályokhoz való alkalmazkodásukat neveljük. Az iskola egyik kiemelt feladata az is, hogy kiegyenlítse a gyermekek otthonról hozott hátrányait, közelítse egymáshoz a jó és a rossz körülmények között élők teljesítményét. A rehabilitációs foglalkozások keretében lehetőség nyílik, a munkavállalói és innovációs kompetenciákhoz szükséges ismeretek, képességek és attitűdök alakítására, formálására, a tanulók egyéni sajátosságait figyelembe véve. A tanulási-tanítási folyamatban az értelmi fogyatékos tanuló minden esetben saját cselekedeteinek tükrében ismerje fel lehetőségeit, próbálja elérni céljait, intellektuális képességéhez mérten. A munkavégzésre való szocializálás, a munkavállalói magatartás kialakítása, a tanulók élettervezésének elősegítése, az önálló életvezetés megalapozása a társadalmi beilleszkedés fontos eleme lesz. A nemzeti köznevelési törvény a pedagógusok alapvető feladataként nevesíti minden tanuló, köztük a kiemelt figyelmet igénylő, sajátos nevelési igényű fiatalok pályaaorientációját, aktív szakmai életútra történő felkészítését folyamatosan irányítani. A törvény továbbá a köznevelés intézményrendszerében az osztályfőnöki feladatok, valamint az Életvitel és gyakorlat, és pályaaorientációs órákon írja elő a pályaválasztáshoz szükséges ismeretek átadását, illetve a pedagógiai szakszolgálatok tevékenységi körébe rendeli a pályaválasztás támogatását. Iskolánkban pályaaorientációs órák

keretében tanulóink különböző munkahelyeket látogatnak, munkatevékenységeket ismernek meg mindezt a kollégák színesen élvezetesen közvetítik, mutatják be, több oldalról szemléltetve. Ezen látogatások során kedvet kaphatnak egyes munkatevékenységekhez, szakmákhoz, természetesen egyéni sajátosságaihoz igazodva. Ebbe a folyamatba a szülő is bevonható, így a gyermek támogatása kétoldali. A pedagógusok munkáját és gyermekeink megismerő tevékenységét a szülőkkel való mindennapos kapcsolattartást a gyógypedagógiai intézményegység-vezető is segíti. Mindezt több oldalról teheti, egyrészt szervezi a munkahely látogatásokat, különböző munkatevékenységeket végző szakemberek segítségét kéri az ismertetésében. Fontos feladata a szakma megszerzése után, hogy segítse tanulóinkat az elhelyezkedésben a munkaerőpiacon. Felveszi a kapcsolatot különböző védő munkahelyek vezetőivel, feltérképezi a tanuló szakmájával kapcsolatos igényeket. Segíti diákjait az önéletrajz elkészítésében, ismerteti az állásinterjú fontosságát, elemeit. Segítséget nyújthat szükség esetén a szülőknek a munkahely kiválasztásában, mivel a szülők egy része igen tájékozatlan a munkakeresésben, akár egy önéletrajzírásnál és az állásinterjúval kapcsolatban. Gyakori tapasztalat, hogy még gyermekük adott szakmához való alkalmasságával sincsenek tisztában. Ennek legnagyobb veszélye, hogy gyermek helytelenül megválasztott szakma kapcsán sikertelenségek sorát éli át. Ebben az esetben a munkavállalás nem pozitív hajtóerő az élete során, hanem kényszer, és többnyire a beilleszkedésük is sikertelen lesz. Egyik fontos feladat a vezetőség részéről, hogy a szülőkkel ismertesse a gyermek adott szakmához való alkalmasságát, és meggyőzze az esetleges változtatásokról. Úgy érzem talán ez az egyik legnehezebb feladat tanulóink pályaválasztása során. (Saját tapasztalatom munkám, ill. gyermekem kapcsán)

1.4 A munka szerepe, hatása akadályozott embertársaink életében

Minden ember életének egyik legfontosabb területe a munka, amely nem csupán pénzkereseti lehetőséget foglal magába, hanem annál sokkal többet kell, hogy jelentsen:

- magát az önmegvalósítást,

- a házon kívüli munkavégzés lehetőségét,
- az élet értelmét,
- mindennapi élet örömét,
- baráti kapcsolatrendszert
- párkapcsolati lehetőséget,
- az alkalmazkodás megtanulásának lehetőségét,
- társadalmi elismertséghez való jutást
- összekapcsol sérült és egészséges embert
- lelki egészség kulcsa
- meglévő készségek szinten tartása,
- új ismeretek szerzése,
- pénzkereseti lehetőség,
- nem utolsó sorban a szülők megnyugvása gyermekük jövője felől.

[/https://hrpwr.hu/cikk/konkret-tettek-re-van-szukseg-a-fogyatekosok-integralasahoz-a-munkaeropiacra/](https://hrpwr.hu/cikk/konkret-tettek-re-van-szukseg-a-fogyatekosok-integralasahoz-a-munkaeropiacra/)

A munkavégzés feltételez egy bizonyos fizikai és szellemi tudást, képességet, hogy a munkavégzés eredményes legyen. A tanulásban vagy értelmileg akadályozott embertársaink a munka terén is korlátozott lehetőségekkel bírnak. Csökkent kognitív, mentális képességeik behatárolják a tevékenység tudatos jellegét. Mind ehhez általában csökkent reakciókészség, alacsony fizikai terhelhetőség, esetlegesen az érzékszervek különböző fokú károsodása társul. Ezen deficitek ellenére a sikeres örömmel végzett tevékenység értelmet ad az életüknek, magabiztossá válnak, kommunikációs készségeik jelentősen javulnak és szociális akadályozottságuk is csökken. /3/(Hatos, 1996)

Azok a személyek, akik ezeken a területeken dolgoznak a fogyatékkal élő személyek körében sok esetben megerősítik ezt az állítást. Személyes tapasztalatommal egészíteném ki, döbbenetes volt számomra a Down alapítványnál érzékelhető jó hangulat, magabiztosság, kommunikációs készség a fiatalok munkavégzése során. Hihetetlen munkafegyelmük példaértékű lehet épp embertársak számára. Megbízhatóak pontosak, feladatukat maradéktalanul elvégzik, segítőkészek, náluk a munkahelyi késés nem ismert fogalom. Hasonló jó

tapasztalatokkal gazdagodtam a Gond-Viselés Kft látogatása során, döbbenetes látni a fiatalok pozitív szemléletét, szorgalmukat, képességeikhez mérten végzett munkaformáikat. Mindezt gyönyörű, jól felszerelt környezetben, szakemberek irányításával végzik. Téves felfogás, hogy ezek a fiatalok a monotonitást jól tűrik, számukra ez ugyanolyan megterhelő, mint épp embertársaiknak. Számukra is az örömmel végzett változatos tevékenységek jelentik a munkában való kiteljesedést. (Hatos, 2000)

1.5 Napjaink foglalkoztatási formái.

A tanulásban vagy értelmi akadályozottsága élő személyek foglalkoztatását több szempont szerint csoportosíthatjuk egyrészt a munkavállalónak nyújtott állami támogatás formája szerint másrészt a foglalkoztatás munkajogi formája alapján.

- Állami támogatás szerint szociális intézményi foglalkoztatás munka rehabilitáció fejlesztő felkészítő foglalkozás,
- akkreditált munkáltatóknak biztosított foglalkoztatás, akkreditált foglalkoztató rehabilitációs tanúsítvánnyal rendelkező munkáltató,
- védett foglalkoztatók számukra rehabilitációs költségtámogatás jár,
- rendszeres támogatást nem élvező munkáltatók.

(Kovács Gábor: fogyatékkal élő emberek foglalkoztatása ELTE BGGYK 2009.)

Ezen felosztási rendszer valóban fogyatékos személyek védelmében érdekében működik. Hazánkban egyik fő probléma, hogy az intézmények általában az egyéni igényeket nem tudják kielégíteni, nem lépnek túl az úgynevezett orvosi modellen, ami a fogyatékossgot hibaként deficitként értelmezi. Az integráció gyakori akadálya a piacképes szakképzettség hiánya, ezért az állam kedvezményeket biztosít a munkáltatók számára, adókedvezményekkel támogatásokkal foglalkoztatási és munkahelyteremtési támogatással. Sajnos ezen kedvezményekkel a munkaadók egy része visszaél a kedvezményeket érvényesíti, de nem teremt „valódi” munkahelyet az akadályozott ember számára. Egy korrekt munkahely sokat tesz az integráció érdekében:

- megismeri a fogyatékos ember sajátosságait a foglalkoztatásának jogszabályait
- informálódik akadályozottságával kapcsolatban
- elfogadja nehézségeit melyek sérüléséből adódnak
- érthető módon fogalmazza meg elvárásait
- alkalmazkodik a munkavállaló speciális szükségleteihez.

Kevésbé ismert foglalkoztatási formák:

- nyílt foglalkoztatás /munkaerő piaci versenyfeltételek/

- önfoglalkoztatás például kisvállalkozások
- védett foglalkoztatás
- vállalaton belül védett műhelyek
- anyagilag támogatott egyéni munka tréning
- prioritásos foglalkoztatás például vakok számára
- családi vállalkozásokra épülő foglalkoztatási forma,
- egyéb magánvállalkozások.

Az akadályozottsággal élő fiatalok életútjában döntő szerepet játszik, hogy honnan érkezik, a társadalom mely csoportjából a munka világába. Nem csupán a származás, a szülők iskolai végzettsége, de a társadalmi egzisztenciája is döntően befolyásolja a fiatal elhelyezkedését. Magasabb képzettségű szülők jobban átlátják, eredményesebben kutatják fel gyermekük számára a megfelelő foglalkoztatási formát. Kapcsolataik révén, mellyel információhoz jutnak, átfogóbb képet kapnak, még ha segítséggel is a foglalkoztatás jogi hátteréről, az igénybe vehető támogatásokról. Már az iskolaválasztásnál is azt az intézményi formát választják, ahonnan a munkalehetőségek változatosabbak. (Komáromi, 2003)

Munkám során tapasztaltam, hogy azok a szülők, ahol anyagi és kapcsolati tőke adott, saját munkahelyet teremtenek gyermekeik számára, melyet valamelyik szülő felügyel, irányít, és a vállalkozáshoz szükséges végzettséget a tanuló szerzi meg. Pl. kerti munkás résszakma megszerzését követően gyermeküknek „mini” kertészetet alapítanak. Ennek ellenére sajnos néha a szülők merő jó szándékból nem a legkedvezőbb munkaformát találják meg gyermekük számára.

1.6 Munkába állást segítő szervezetek

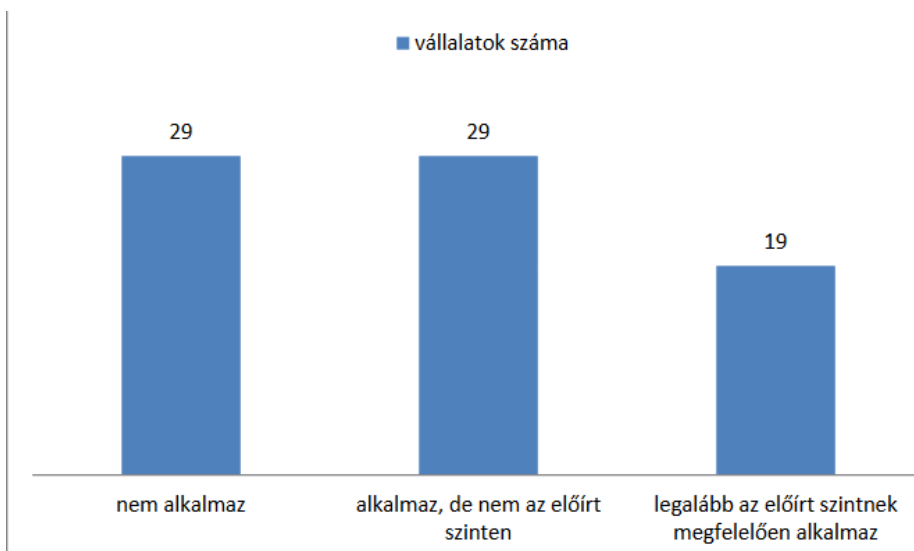
Megéri fogyatékos munkavállalót foglalkoztatni?

– Tehetjük fel a kérdést, amit már 2012-ben is megfogalmaztak és időről időre újra felmerül. (Durbák, 2012)

Magyarországon a munkára alkalmas fogyatékos embereknek kevesebb mint 16 százaléka áll alkalmazásban. (Durbák, 2012) Egy 2013-as kutatás szerint az agrár

szektorban például „77 vállalat összességében 17024 főt foglalkoztatott a megkeresés időpontjában. Ebből mindösszesen 460 fő a megváltozott munkaképességű munkavállaló. Ez 2,7%-os teljesítési szintet jelent a törvényben előírt 5%-hoz képest.” (Dióssi, 2013, 63.o.)

Az 1.1. ábra ezek alkalmazási gyakorlatának arányait mutatja.

Forrás: Dióssi Katalin, 2013

1.1. ábra: A vizsgálatba bevont vállalkozásoknál a megváltozott munkaképességű munkavállalók alkalmazási gyakorlata

Az okok sokfélék: vannak például olyan cégek, amelyek alkalmaznának fogyatékos személyeket, de nem találnak megfelelő jelöltet, mások viszont azt sem tudják hogyan kezdjenek hozzá, és mivel jár egy megváltozott munkaképességű ember foglalkoztatása. A potenciális dolgozók többsége keres állást, de nem aktív álláskereső. Ennek okaként a munkaerő piaci beilleszkedés nehézségét is szokták említeni. Emellett a klienseknek az önértékelésük, önbizalmuk erősen megkopott, és ha próbálkoznak is álláskereséssel, a kudarcok miatt hamar feladják.

<https://hrpwr.hu/cikk/a-megvaltozott-munkakepesseguek-foglalkoztatasa-kulcsfontossagu-lehet-a-munkaeropiacon>

Az állam is segíteni próbál a dolgozni akaró fiataloknak, igényelhetnek úgynevezett rehabilitációs kártyát, és ha őt alkalmazza egy munkaadó, akkor mentesül a közterhek fizetése alól. A törvény szerint a kártyára az a megváltozott munkaképességű személy

jogosult, akinek a rehabilitációs hatóság által végzett komplex minősítés szerint a foglalkoztathatósága rehabilitációval helyreállítható, vagy tartós foglalkozási rehabilitációt igényel. A nemzeti foglalkoztatási a szolgálat honlapján már megjelölheti az álláshirdetésnél a munkaadó, hogy megváltozott munkaképességű embert szeretnének-e alkalmazni.

<https://24.hu/fn/penzugy/2012/02/28>

Mindezen álláskereséssel kapcsolatos feladatokból jelentős részt vállal közel egy évtizede a

Salva Vita Alapítvány:

- A hozzájuk forduló fogyatékkal élő embereknek személyre szabott segítséget nyújtanak,
- Segítenek a hivatalos iratok intézésében, a számukra elérhető ellátások megszerzésében, és természetesen a munkavállalásban. Egy hosszabb beszélgetést és felmérést követően közösen vitatják meg, hogy milyen irányba induljon el a fiatal az álláskeresés során.
- Segítenek az önéletrajzírásban és az állásinterjúra való felkészülésben, próbaintervjú szervezésében, de akár az alapvető Word és Excel ismeretek elsajátításában is. Segítik a munkahelyi beilleszkedést és a feladatok betanulását is. (lásd <https://salvavita.hu/>)
- „Díjazzák a munkaadókat”

A Salva Vita alapítvány nevéhez fűződik egy kezdeményezés, egy díj is, amely Nagy-Britanniában több évtizede működik nagy sikerrel, az álláskeresőket hozza össze a munkáltatókkal. Egy logóval fémjelzik a munkahelyet, és így minden fogyatékoságbarát munkahely jogosulttá válik a logó használatára. Ez a logó megjelenhet minden álláshirdetésen, a jelentkezési lapokon a toborzás során használt anyagokon és a munkatársakkal való kommunikáció során alkalmazhatja. A logó a fogyatékos embernek azt üzeni, hogy a munkáltató pozitívan fogadja jelentkezésüket elkötelezett a foglalkoztatásuk és megtakarításuk iránt. Hazánkban eddig 18 munkáltató kapta meg az elismerést voltak köztük önkormányzatok áruházak éttermek szálloda és gyártó cégek is. A Salva Vita alapítvány várta a munkáltatók jelentkezését, a pályázatba

3 hónapon belül, illetve 2 éven belül megvalósítandó célkitűzéseket kellett belefoglalni. Először a rövid távú fejlesztések megvalósulását ellenőrzik az elismerés odaítéléséről, a díj adományozóiból álló akkreditációs bizottság döntött.

(<https://www.penny.hu/megbizhato-munkaado>)

A Szeglet Közösségi- és Élménytér:

A szervezet kapcsolódik a Salva Vita munkájához. A Szeglet több, mint rendezvényhelyszín. Itt nem csak egy hely biztosított az összejövetelekre, társadalmi ügyet is támogat. A rendezvényház teljes bevétele a Salva Vita Alapítvány munkáját segíti. Az alapítvány fő profilja, a megváltozott munkaképességű emberek elhelyezése a nyílt munkaerőpiacon.

A Szeglet társadalmi szerepvállalásának is kiemelt eleme a megváltozott munkaképességű emberek foglalkoztatása a műhelyeiben működő kisvállalkozásokon keresztül. (<https://www.szeglet.hu/>)

Forrás: Saját fotó

1.1. kép: Szeglet 1.

Forrás: Saját fotó

1.2. kép: Szeglet 2.

Szimbiózis Alapítvány: az előzőekben említett feladatok elvégzését tűzte ki céljául. Feladataikat egyre eredményesebben látják el, évente 100 fő felett van a mentoráltak száma. (<https://szimbiozis.net/>)

Kézen Fogva Alapítvány:

Több évtizedes múltra tekint vissza 1993 óta feladatai hasonlóak az előbb említett szervezetekhez, állást keres, segít az elhelyezkedésben mentorálja a munkavállalót, jogi segítséget nyújt a szükséges esetekben. A Kézen Fogva Alapítvány célja, hogy a fogyatékos emberek értékteremtő munkáját elismerjék, segély helyett saját jövedelemből éljenek. Ennek érdekében folyamatos segítséget nyújt az álláskeresőknél a készségeik, képességeik felmérésétől, a megfelelő munkakörök kiválasztásától kezdve az állásinterjúra való felkészítésen vagy a munkajogi ismeretek bővítésén át a mentorálásig, azaz a sérült emberek betanulásának és munkahelyének beilleszkedésének napi rendszerességű segítségével. Az alapítvány mindeközben a munkaadók oldalán is jelentős erőfeszítéseket tesz a sikeres beilleszkedésért: részt vesz a fizikai és informatikai akadálymentesítésben, valamint speciális képzésekkel készíti a munkatársi közösséget és a vezetőket a megváltozott munkaképességű társak fogadására.

Különleges szolgáltatása a Fecske szolgálat, amely a munkába való eljutást is segíti önkéntesei segítségével szerény díjazás ellenében. (<https://kezenfogva.hu/kapcsolat>)

ÉFOÉSZ (Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége):

Céljuk az értelmi fogyatékossgal élő emberek: érdekeinek képviselése és védelme, a társadalmi hátrányaik kiegyenlítése, a társadalmi integrációjuk megerősítése, szociális biztonságuk megerősítése, emberi és állampolgári jogaik megerősítése, önállóbb életvitelének támogatása, ebben döntő jelentőségű a munkahely felkutatása, esélyegyenlőségük megvalósulása. Engedéllyel rendelkező felnőttképzési intézményként fő célcsoportjuk az értelmi fogyatékossgal élő emberek. Számukra olyan képzéseket kínál, melyek nem konkrét szakma megszerzésére irányulnak, hanem azokat a kompetenciákat fejlesztik, melyek elősegítik a minél önállóbb életvitel kialakítását. (<https://efoesz.hu/>)

Forrás: Saját fotó

1.3. kép: ÉFOÉSZ

Ők is vágynak az önálló életre” – Az értelmi sérült munkavállalók támogatása.

A DownAlapítvány:

Forrás: Saját fotó

1.4. kép: Down Alapítvány

Az alapítvány egy szintén jól kidolgozott keretrendszerben munkálkodik az enyhe és közép súlyos értelmi fogyatékos felnőttek nyílt munkaerő piaci elhelyezkedésén, támogatja a szereplőket: az értelmi sérült munkavállalót, a munkatársakat és a befogadó munkahely vezetőjét. Az alapítványi gyakorlatban a támogatott foglalkoztatás módszertanára építve a befogadó munkahelyet is felkészítik a közös munkára. Mindig

több szempontot vesznek figyelembe a munkavállalók és a munkahelyek párosításánál. A fogyatékos munkavállaló alapos felmérése után a második lépés a munkahely megismerése, a potenciális munkakör felmérése, sok esetben a munkakör adaptálása a jelölt készségeihez. A nyílt munkaerő piaci foglalkoztatásra jelentkezők általában megfelelő mennyiségű felméréssel, szakvéleménnyel rendelkeznek, de a konkrét munkavégzéshez szükséges képességeket és készségeket irányított beszélgetések és a munkagyakorlatok során ismerik meg. Az alapítvány nagy hangsúlyt fektet az értelmi sérült felnőttek munkaszocializációs képzésére, a munkavégzésre és az adott munkakörre való felkészítésére. Továbbá felkészíti a fogadó munkahelyet – vezetők és leendő munkatársak- is. A munkavégzés egyik példás színtere a Zágrábi utcai telephelyükön folytatott tevékenységük. Az alapítványi munkatársak kezdetben napi szinten támogatják a munkahelyre eljutást, a munka betanulását, majd egy idő után, ahogy egyre önállóbb az új munkavállaló, már csak utókövetéssel segítik a munkahely és az ügyfél gördülékeny együttműködését. A cél az értelmi sérült ügyfél beilleszkedésének támogatása és az önálló munkavégzés kialakulása. (<https://www.downalapitvany.hu/>)

Jövőt Nekik Is Alapítvány:

Fontos feladatuk, hogy az értelmi és halmozottan fogyatékos emberek részt vehessenek a társadalmi élet minden területén, a munka világában, semmi ne akadályozza őket abban, hogy életük ritmusa hasonló legyen a környezetükéhez, tanulhassanak, dolgozhassanak, a képességeik fejlesztéséhez megkapjanak minden segítséget. Hathatósan működtetik az érzékenyítő tréning programjukat, a sérült emberek világa felé nyitni, közös tevékenységekkel eltöltött idő alatt megismerni világukat, rejtett értékeiket, ez a tréningünk lényege. Komplex, türelmet, empátiát, önismeretet igénybe vevő feladat ez, amit humorral, kreatív feladatokkal érdekessé, tartalmassá és közösségformálónak lehet tenni. Az együtt töltött idő pedig felszínre hoz olyan gondolatokat, érzelmeket, amelyek segítenek megérteni miért is fontos segíteni, elfogadni, teret adni azoknak az embereknek, akiket eddig egy tőlünk távoli világban éreztünk.

Sajnos a jelen igényekhez képest még mindig csekély létszámú ezen szervezetek száma. Minden vármegyében szükség lenne több helyi munkába állást segítő szervezetre,

amely a kliensek és hozzátartozók számára elérhető közelségben helyezkedik el. Sajnos jelenünkben több óras utat kell megtenniük szülőknek, fiataloknak a megfelelő segítség megtalálásához, ha nem Budapesten élnek, laknak. (<https://jovotnekikis.hu/>)

Forrás: Saját fotó

1.5. kép: Életkép

1.7 Nemzetközi helyzet

Azt tudjuk, hogy Amerikában dolgoznak az értelmi fogyatékosok. Nem mindenki, csak, aki képes rá. Európában is kezd ez a jó módú divatba jönni. (Nálunk **Dávid Andrea** fáradozik azon, hogy az értelmi fogyatékosok munkát leljenek.) Olvastam olyan (amerikai) cégről, ahol a dolgozók nagy része értelmi fogyatékos. Hidegtálat és egyéb ételeket készítenek és szállítanak a különböző partikra. És ezt a megrendelők tudják, mint ahogy azt is: ha ettől a cégtől rendelnek, nemcsak jó árut kapnak, hanem egy jó ügyet is támogatnak.

Hollandiából érkezett a hír, hogy egy nyugdíjas házaspár ötlete alapján, Hengelo városkában egy pékség és egy cukrászda szellemileg sérülteket alkalmaz. (A házaspárnak segített az ötlet kivitelezésében egy civil szervezet a *Philadelphia Alapítvány*.) A közelmúltban **dániai** tanulmányúton vehettek részt, amelynek célja a dán szociális befogadás (inklúzió) tanulmányozása volt. A program a hajléktalan, a munkanélküli és a fogyatékos emberek társadalmi befogadásának, szociális ellátásának helyi megoldási formáit igyekezett sokoldalúan bemutatni. A gazdag szakmai

programból szeretnénk kiemelni, és két szervezet munkáján keresztül röviden ismertetni az autizmussal élő – jellemzően Asperger-szindrómás – fiatalok foglalkoztatási rehabilitációjára tett próbálkozásokat. A méltán világhírű dán szociális ellátó rendszeren belül a fogyatékkal élők munkába állításának segítése, a lehetőségek megteremtése, természetesen ott is a Munkaügyi Minisztérium feladatai közé tartozik, annál is inkább, mert külön “fogyatékosügyi” törvények nem léteznek, ágazatonként integrálódnak “szektorfelelősséggel” az egyes területekbe.

A fogyatékosok támogatott foglalkoztatásának jelenleg két formáját alkalmazzák. Az ún. „rugalmas állás” szerződéses munkaviszony mellett, az ágazati kollektív szerződés szerinti teljes fizetést biztosítja az egyénnek, munkaidő-kedvezmény igénybevételével. Ebben az esetben a munkáltató bérkiegészítést kap az államtól a teljes különbözet erejéig, ami a fizetés fele, egy- vagy kétharmada lehet. Emellett az állam teljes egészében fedezi a munkáltatónak a munkavégzéshez szükséges speciális eszközök beszerzését. Ily módon közintézmények és magánvállalatok egyaránt foglalkoztatnak fogyatékos embereket. A támogatott foglalkoztatás másik formája a “kímélő munkaviszony” a leszázalékolt személyeknek, akik rövidebb munkaidőben, alacsony bérért dolgoznak, és foglalkoztatásukért munkáltatójuk állami támogatást kap.

A “Dán Fogyatékos Szervezetek Szövetségének”, mint politizáló, érdekképviselő, törvényelőkészítő ernyőszervezetnek jelenleg egyik legfontosabb programja a fogyatékosok munkaerőpiacra való segítése. A helyzet akkor a legnehezebb, ha a foglalkoztatást habilitációs feladatként kell megoldani, vagyis nem megváltozott munkaképességűek visszavezetéséről (rehabilitációjáról), hanem fogyatékos fiatalok számára megfelelő munkalehetőség biztosításáról van szó.

A fiatalok egyelőre az üzemben segédkeznek, betanítójuk a kezdeményező házaspár, akik történetesen pékek és két fiatal dolgozó. Mire az Esőembert kézhez kapják, addigra talán a pékség saját üzletében is dolgozni fognak azok, akik erre alkalmasak. (Én például jó néven venném, ha a hazai McDonald’s-ok alkalmaznának sérülteket. A munkaformákat tekintve üdvöztető példát mutat **Németország és Ausztria** védő munkahelyei hálózataival. Ezek egyben tanuló műhelyek is a fiatalok számára. Dániában alapelv, hogy minden fiatal tartalmas életet alakítson ki, és éljen a társadalom nyújtotta lehetőségekkel, természetesen szükség esetén támogató szolgálatok segítségével tegyen

eleget feladatainak. **Hollandiában** minisztérium felügyeli, szabályozza a fogyatékkal élők munkaerő piaci elhelyezkedését. **Finnországban** kevésbé nyilvánvaló ez a tevékenység, de a hátrányos helyzetű egyének számára munkát kínáló szociális vállalkozások szervezése gyakori. Sajnos **Lengyelországban** nem látunk jó példát, társadalmi téren sem tapasztalható aktív befogadás. (*Komáromi, 2003; Foundation Focus, 2012*)

1.8 Védőmunkahelyek hazánkban

Az 1970-es években Magyarországon elkezdődött a védő munkahelyek szervezése. Az első létesítmény 1965-ben a Fővárosi Kézműipari Vállalat, itt fogyatékkal élő emberek papíripari tevékenységeket végeztek. A munkaidő alkalmazkodott a sérült ember adottságaihoz, általában 4-6 órában szabták meg, munkafelügyelők segítették a beilleszkedést gyógypedagógiai irányítással. Hasonló kezdeményezés az építőipar területén is elkezdődött. Nagy szükség volt a munkásszállók kialakítására a munkavállalók számára. Az építőipari munkák egy részét főként enyhén értelmileg akadályozott, vagy volt állami gondoskodásban lévő fiatalok vették igénybe.

A védő munkahelyek jellemzői:

- jó munkahelyi légkör befogadó kollektíva,
- szakszerű segítő háttér,
- szociális segítő vagy gyógypedagógiai asszisztens, mentálhigiénés szakember alkalmazása,
- bátorító ösztönző munkafelügyelet,
- fegyelem fenntartása pedagógiai módszerekkel,
- munkajogi szociális védelem nyújtása /15/

A rendszerváltás gátat szabott a további fejlődésnek újabb védő munkahelyek alapítása megszűnt, a munkásszállókat felszámolták. Az 1980-as évektől kezdődően megalakultak az értelmi fogyatékosok napközi otthonai /ÉNO/. Ezekben az intézményekben a munkatevékenység egy monoton folyamatra korlátozódik, itt nem veszik figyelembe az egyéni különböző képességeket adottságokat. Nem munkahelyként funkcionál, csupán nappali tartózkodó szerepet tölt be. (Hatos, 2000)

Hivatkozás 15. Hatos gyula: Értelmileg akadályozott felnőttek pedagógiai kísérése.

Statisztikák szerint hazánkban egy nő a fogyatékossgal élők száma, de foglalkoztatásuk jóval alulmarad az uniós átlagtól, ennek oka valószínűleg a sérült emberekhez való rossz hozzáállás, előítéletek sokasága, a hiányokra való összpontosítás. Nagyon fontos lenne a foglalkoztatásuk mivel a szociális ellátások helyett jól megérdemelt fizetésből élnének, és ez az állami érdek is lenne. /Hiv./ A foglalkoztatáshoz kapcsolódó kedvezmények érvényesítése révén gazdasági

versenyelőnyre tehet szert egy munkaadó a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatását nem preferáló versenytársaival szemben. A legfontosabb kedvezmény, hogy a rehabilitációs hozzájárulás kiváltható a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatása révén, amely (továbbá a teljes SZOCHÓ kedvezmény) igénybevétele mellett a munkaadó szinte költségmentesen foglalkoztathat megváltozott munkaképességű személyeket. (Szilágyi, 2008)

2. A hazai helyzet vizsgálata

Az iskolarendszertől kikerülő tanulásban vagy értelmileg akadályozott fiatal családi háttérét, lakhelyükről, szülők társadalmi helyzetükből adódó előnyöket, hátrányokat szeretném felmérni, érzéseiket munkahelyükkel kapcsolatban, valamint a munkakeresés körülményeit elemezném, mindez hogyan befolyásolja mindennapi életüket, közérzetüket, általános egészségi állapotukat.

Az adatgyűjtés a környezetemben élő sorstárs családoktól történik, kérdőívek felhasználásával, amelyet gyermekük segítségével töltenek ki. Az adatgyűjtés színhelye: speciális sportegyesület, sérült fiatalokat foglalkoztató munkahelyek, ÉNO-k, táncház.

A kérdőívben alkalmazott kérdéstípusok:

- egyszeres választás
- többszörös választás
- nyitott szöveges kérdés

Fő kérdések, amelyekre választ vagy legalább részleges választ keresek:

- Az iskolatípus, szegregált - integrált oktatási forma mennyiben határozta meg a fiatal szakma választását?
- Az iskola, az iskolavezetés, a gyógypedagógusok milyen mértékben segítették a tanulót pályaválasztásban?
- Milyen szakmát választott?
- Befolyásolta-e a szakmaválasztást a BNO kód /szakértői vélemény/?
- Szívesen végzi el a munka tevékenységét vagy sem?
- A tanulmányaid befejeztével mennyi időn belül talált munkát?
- Mindennapi életét hogyan befolyásolja a munkavállalás?
- Hogyan érzi magát a kollektívában?
- Önállóan közlekedik-e vagy segítséggel?
- Ha kíséretet igényel a fiatal közlekedése, ez milyen terhet ró a családra?
- A kísérethez igénybe veszi-e szervezetek, pl. Kézen Fogva Alapítvány szolgáltatását?
- Elhelyezkedése óta változott-e az általános egészségi állapota?

Az adatközlők

A vizsgálati mintát tekintve a kérdőíveket szülőknek, gyermekeiknek, gondozóknak szántam, de természetesen a munkavállaló fiatal válaszára voltam kíváncsi. A fiatalok egy része önállóan próbálta a kérdést értelmezni, és a választ leírni, ez néhány esetben szépen sikerült is, bízva abban, hogy hűen tükröződnek érzéseik.

Az akadályozott fiatalok munkavállalási körülményeinek vizsgálata során életkori megoszlásuk 20-38 év közé esett, ebből következik, hogy pályaválasztás időszaka, és a már sok éve dolgozó kliensek is szerepelnek a felmérésben.

A tapasztalatom a kérdőívek kiosztásakor az volt, hogy szinte meghatotta őket, hogy valaki érdeklődik a munkájukról, annak körülményeiről. Panaszolták, hogy a körülöttük élő ép felnőttek eddig nem vették komolyan az ő döbbenetes szorgalmukat munkavállalásukkal kapcsolatban. Intellektuális, kognitív képességeiket tekintve igen széles skálán mozognak.

A fiatalok többsége kromoszóma rendellenességgel (Down-szindróma) jött a világra, (12 fő), prenatális hypoxiával 3 fiatal született, 2 főnél a sérülés meningitis következménye, 2 főnél ismeretlen ok szerepel az anamnézisben.

- Meningitis következményeként sérült fiataloknak (különböző kognitív képesség) sikerült elhelyezkedni a munka világában, több-kevesebb sikerrel, de végzik feladatukat,
- Két gyermeknél nem ismert a fogyatékosághoz vezető ok. Itt alapprobléma, hogy az állapotukat különböző időben ismerték fel, van, akinél viszonylag későn. A majdani beiskolázást, szakmatanulást, munkavállalást nagyban befolyásolja a diagnózis minél korábbi felismerése. Ebben az esetben a korai fejlesztés újszülött korban, csecsemőkorban kezdhető, ami döntően befolyásolja a majdani képességek, szociális jellemvonások magasabb szintre való jutását. Ha az értelmi akadályozottság oka ismeretlen, képességek lemaradása 1-3 éves kor körül kerül felismerésre, a gyermek lemarad a korai fejlesztés nyújtotta lehetőségekről. Szerencsés, hogy a vizsgálat során a 2 ismeretlen eredetű fogyatékkal élő fiatal esetében 1 elhelyezkedett a munka világában, (nem tanult szakmát) egyikük sajnos gyakori rosszullétei miatt /diabetes/ kirekesztődött, de speciális szakiskolában több szakmát is tanult. Véleményem szerint ma már ennek

nem szabad akadályozni a munkavállalását, jól beállított vércukorszinttel, diétával már teljes életet lehet élni, nála tehát nem a fejlődésben lemaradás gátolta a munkavállalást.

- A Down szindrómás fiatalok mindegyike (12fő) speciális szakiskolában 2-3 szakmát is tanult. A leggyakoribb szakképesítés a szövés volt, egy fő kivételével mindenki dolgozik. Nála a gyakran előforduló légúti fertőzések, köhögéssel társuló lázas megbetegedések okozták a kudarcot. / Ő ezt kudarcként éli meg/
- Magzati vagy születés közben elszenvedett oxigénhiánnyal születetteknél 5-ből 2 főnek nincs munkahelye, gyakran ismétlődő rosszullétei (epilepsziás rohamok) miatt.

Véleményem szerint, ha a munkáltató tudomására jut az epilepszia, fel sem veszi a munkavállalót, félnek ettől az állapottól, hiányosak az ismeretek az ilyenkor alkalmazandó terápiákról, a segítségnyújtás módjairól. Félnek a felelősségtől, a következményektől. Nem utolsó sorban felröppent az az információ, miszerint az értelmi képességek rohamok alkalmával csökkennek. Úgy tűnik maga az alapkórkép nem, csak a társuló betegségek, állapotok, gyakori betegállomány lehetősége befolyásolják az elhelyezkedési lehetőségeket.

3. A vizsgálat eredménye

A szülők iskolai végzettsége

Érdekes eredményt mutatott azon kérdések sora, amely a **szülők iskolai végzettségét** vizsgálta a beiskolázással, munkavállalással kapcsolatban. Azt feltételeztem, hogy a szülők iskolai végzettsége jelentősen befolyásolja gyermekük szakmaválasztását, és a munkába állást. A szülői végzettségek és fiatalok munkavállalása szerinti megoszlást, összefüggést a 3.1. táblázat foglalja össze.

Szülők végzettsége	Arány	Fiatal munkavállalása	Arány
Felsőfokú	12 fő	Nem vállalt munkát	3 fő
Középfokú	5 fő	Nincs munkahelye	2 fő
Szakmunkás	2 fő	Védőmunkahelyen dolgozik	2 fő

Forrás: Saját szerkesztés

3.1. táblázat: A szülői végzettségek és fiatalok munkavállalása

- 12 fő rendelkezik felsőfokú végzettséggel/ főiskola, egyetem, az ő gyermekeik közül 3-an nem vállaltak munkát az előbb említett okoknál fogva, de szakmát tanultak speciális szakképzőiskolában.
- 5 szülő rendelkezik középfokú végzettséggel, de OKJ-s szakmai képzéssel, közülük 2 fiatalnak nincs munkahelye.
- 2 fiatal szülei szakmunkás bizonyítványt szereztek, náluk mindkét fiatal szakképzett, és védőmunkahelyen dolgozik.

A fiatalok munkában való elhelyezkedését úgy tűnik, nem befolyásolja a szülei iskolai végzettsége. Ennek valószínű oka lehet, az a tény, hogy azon családoknál, ahol segítségemre voltak a szülők a kérdőív kitöltésében, mindig nagyon fontos szerepet tölt be a munka a foglalkoztatás, meggyőződésük, hogy gyermekük szinten tartását, további lehetséges fejlődését a munka biztosítja. Néhány családnál fontos szempont a pénzkereseti lehetőség is, mivel kisebb jövedelmük mellett gyermekük jövőjét így látják biztosítotttnak.

A lakóhely befolyásoló hatása

A **családok lakóhelyét** vizsgálva többségük Budapesten él, 2 esetben önkormányzati, vagy bérelt ingatlanban élnek, saját tulajdonukban lakik 10 család, saját családi házat 5-en jelöltek meg lakhelyükként. Községben, agglomerációban lakik 4 család. (lásd 3.2. táblázat)

Lakóhely	Lakástípus		
	Önkormányzati vagy bérelt	Saját tulajdon	Saját családi ház
Budapest	2 család	10 család	5 család
Község, agglomeráció	4 család	4 család	4 család

Forrás: Saját szerkesztés

3.2. táblázat: A családok lakóhelye és a lakás típusa

Nem igazolódott az a feltevés, hogy Budapesttől távoli lakhely befolyásolná az elhelyezkedést.

- Budapesten élők közül kerültek ki azok a fiatalok, akik nem dolgoznak. Itt az említett betegségek szerepelnek okként.
- Vidéki városban élők közül egy fő nem foglalkoztatott, a másik fiatalnak sikerült elhelyezkednie. Ha nagyvárosban élnek a fiatalok, úgy tűnik hasonlóak a lehetőségek munkavállalás terén.
- Érdekes megfigyelés, hogy akik községből származnak, szinte mindannyian dolgoznak. Valószínű, hogy egy kisebb közösségben könnyebben talál elfoglaltságot egy fogyatékos fiatal az ismeretségi körében. Bizonyítja az a tény is, hogy akinek nincs szakképesítése ők is sikerrel elhelyezkedtek ismert körökben. A szakképzés hiánya adódhat a lakhely távolságából, a szülő nem mindig tudja állni az utazás költségeit, vagy nem volt a közelben speciális szakképzés.

A beiskolázás, tanulás, továbbtanulás kérdése

A legnehezebb feladat egy szülő életében, ha fogyatékos gyermeke születik. Csecsemőkorban nem belátható, hogy a gyermek intelligencia szintje meddig jut el. A fejlődés területei sem egyformán fejlődnek, van, aki szociálisan érettebb, van, aki „okosabb”, az IQ szintje magasabb, van, aki a mozgásban ügyesebb, vagy esetleg a kommunikációja jobb. A skála nagyon széles, ezért két fiatalra sem mondhatjuk, hogy ugyanazon képességgel rendelkezik. Ez a tény az ép társaknál is így van.

Sorsdöntő, saját tapasztalatom, hogy ebben az időszakban a szülő **kiktől kap segítséget**, honnan tájékozódik, kitől fogadja el a tanácsot. Már az óvoda választása is probléma, hol van igazán integráló nevelő, hol kapja meg állapotához mérten a megfelelő segítséget. A szegregáló és az integráló intézményeknek is megvannak az előnyeik, hátrányaik. Az előbbi esetben a szakszerű segítség biztosított, az utóbbi esetben függ az intézmény adottságaitól, nevelők végzettségétől, hozzáállásától. A vizsgálat során kérdeztem, hogy kapott-e segítséget a szülő a beiskolázásnál, ha igen ezt kitől, szakembertől vagy ismerőstől. Nagyon fontos, hogy a szülő elsősorban szakemberektől tájékozódjon, vegye figyelembe javaslatait, mert a szerető közeg család, barát sok esetben elfogult lehet. Nem ismerik a gyermekeink számára előnyös lehetőségeket, képzéseket, csupán érzelmeik vezérlik a döntésben. A szülői véleményeket hallva elkeserítő, hogy már születés után (ha nyilvánvaló az elváltozás) sem kap segítséget a kismama, a család, nem kapnak tanácsot arra vonatkozólag, hogy kihez és hová fordulhatnak gyermekük állapotával kapcsolatban. Szinte mindenki arról számol be, hogy a gyermekről való lemondásra buzdít még az egészségügyi személyzet is. Későbbi életkorokban is gyakori, a tanácstalanság, nem igen kapnak útmutatást az iskolaválasztásra vonatkozólag. Felmérésem ennél most pozitívabb jövőképet mutatott.

A válaszadók körében 4 család nem kapott segítséget a beiskolázás előtt. Közülük 2 fiatal enyhe értelmi akadályozottak iskolájában tanult tovább, és a szakképzésben is folytatta tanulmányait. 2 fiatal középsúlyos gyermekeket oktató iskolában kezdte tanulmányait, és a speciális szakiskolában szerzett két szakképesítést is.

A szülők többsége pozitív tapasztalatokról számolt be a témával kapcsolatban. Több felől is kaptak segítséget:

- gyógypedagógusoktól, ill. szakszolgálattól
- szaktanároktól, akik tájékozottak voltak munkájuk során a speciális képzések felől,
- szakszolgálatban dolgozó szakemberektől, pályaorientáció kapcsán,
- ismeretségi körben kapott hasznos tanácsot „érintett” szülőktől,

Érdekesség, hogy 2 fiatal, aki többségi pedagógustól, ill. ismerőstől tájékozódott tanulásban akadályozottak iskolájában tanult, és egyikük sem tanult tovább a szakképzésben sajnos. Mindketten munkát vállaltak, de mivel rossz anyagi körülmények között élnek, ennek oka inkább a mielőbbi pénzkereset volt.

Nyolc család esetében a pedagógus és az ismerős volt az információ forrása, ők minden esetben EGYMI-ben végeztek 10 osztályt, és az ő esetükben mindenki továbbtanult a speciális szakképzésben.

A nagy többség több irányból is kapott megsegítést, gyógypedagógus, szakszolgálat, többségi pedagógus, ismerősök.

Közülük szinte mindenki képességeinek megfelelő iskolában tanult, és választottak szakmát, két kivétellel mindenki elhelyezkedett, náluk indok a már említett betegségek rosszullétek. A szülő közül három család számolt be iskolaváltásról tanulmányaik során, ennek okai között lakhelyváltás szerepelt, de egy fiatal képességeit felülvizsgálva választott mérsékeltebb szinten oktató iskolát, a több sikerélményre való tekintettel. Az iskola választásának több szempontja is felmerült. Indokaik a következők:

- szakszerű fejlesztést, gyermeke fejlődését várta az iskolától,
- Megnyerő volt az iskola, a tanító
- közel volt a lakhelyhez,
- jókat hallott az ismerős szülőktől az iskoláról, és szakemberek is javasolták.

/Ismeretségi körömben a szülők általában a szerintük magasabb szinten oktató iskolát választották, bízva az integráció sikerességében. Pozitív húzóerőt láttak a társakban, ez sajnos nem mindig sikeres a gyermek szempontjából, több kudarc érte és ez nem jó irányba befolyásolta fejlődésüket./

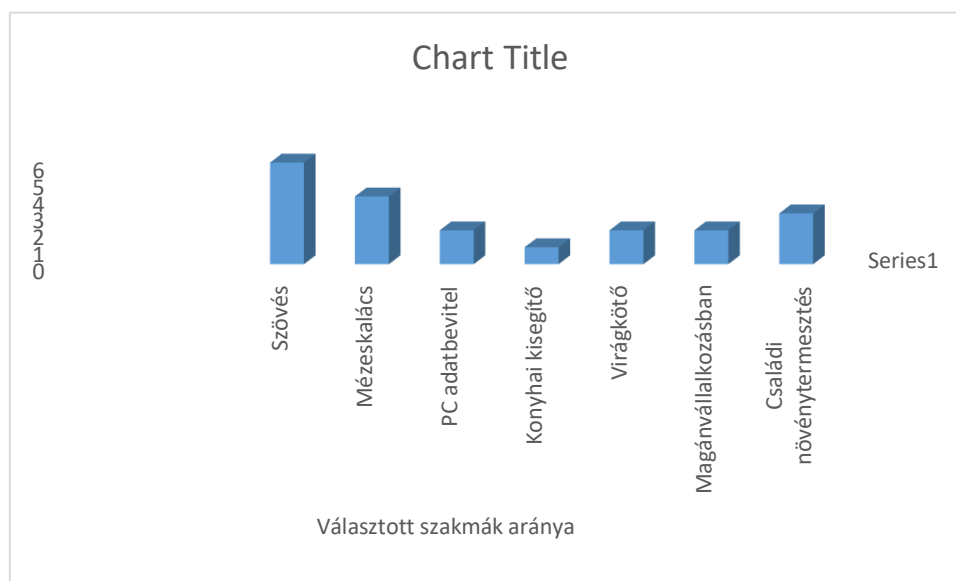
A 10. osztály elvégzése után is komoly döntés előtt áll a család. A jól megszokott iskolai környezet, személyek után váltani kell. Itt átgondolandó milyen intézményt válasszunk gyermekünk számára, ami képességeinek megfelel. Aki EGYMI-ben végzett ott általában az általuk nyújtott speciális szakképzést válasszák a szülők, ami a képességeinek, tehetségének megfelelő szakmát nyújt. A választható szakmák köre igen szűkös. A speciális szakképző iskolák a következő képzéseket nyújtják:

- szövött tárgy készítés
- agyagtárgy készítés
- számítógépes adatrögzítés,
- bőrtárgy készítés
- háztartástan
- konyhai kisegítő
- gyógynövénytermesztés
- parkgondozó
- kerti munkás
- parkgondozó
- textiltermék összeállító
- asztalos ipari szerelő
- szobafestő

Mindegyik képzéstípus résszakmát nyújt, sajnos az elhelyezkedés ezeknél a szakmáknál nem a végzettség, hanem az ismeretség kérdése. A munkánk során feladatunk, hogy erről a tényről a szülőt és tanulót tájékoztassuk időben, mert pl. a szobafestő résszakma megszerzése után ágazaton belül elvégezheti a festő-mázoló-tapétázó szakot, és ezzel jelentősen nő a fiatal esélye a munkaerőpiacon. (Saját iskolámban végezhető képzések)

A továbbtanulók szakmaválasztása

Felmérésen egyik sarkalatos pontja, hogy fogyatékos gyermekeink milyen szakmát választottak a továbbtanulás során, és sikeresen elhelyezkedtek-e ebben a szakmában. Sajnos a választás ebben az esetben is többnyire a szülőre hárul, a gyermekek nemigen szólnak bele ismerethiány okból adódóan. (lásd a 3.1.ábra)

Forrás: Saját szerkesztés

3.1. ábra: Választott szakmák aránya

- Leggyakoribb esetben a tanuló, illetve családja a szövés szakirányt válassza. Hat fiatal élt a törvény adta lehetőséggel, miszerint enyhe, illetve közép súlyos gyermekek esetében huszonhat éves korig több (két) szakma megszerzése is ingyenes iskolarendszerű képzés esetében. /Szakképzési Törvény VIII. fejezet 19./ a szövés szakirány a legtöbb speciális iskola kínálatában megtalálható, így könnyen hozzáférhető mindenki számára. 4 tanuló e képzés befejezése után a mézeskalács készítést választotta, 2 fő a számítógépes adatbevitel szakmát tanulta. Sajnos a szövést választó tanulók közül 2 nem tudtak elhelyezkedni szakmájukban, sajnos ez a szakképesítés a munkahelyek többségénél nem elvárás.
- Egy család élve a 2 szakma tanulásának lehetőségével a háztartástant, illetve konyhai kisegítő szakot választotta, de sajnos egészségi állapota miatt nem tudott munkába állni.
- Meglepő, hogy a számítógépes adatrögzítés minden szülő terveiben szerepel. Viszont ez a szakma már olyan intellektuális képességet igényel, amelyek tanulóink többsége nem tudna teljesíteni. Két tanuló próbát tett ezen szakképzés megszerzésével, a szülők itt az elhelyezkedés lehetőségeit nem látják, mondván ezekben a munkakörökben még enyhe értelmileg akadályozott fiatal sem alkalmaznak szívesen, mivel igen nagy figyelmet igényel.

- Szintén kevesen választották a virágkötészet, összesen 2 fő, de örömteli, hogy magánvállalkozásban mind a 2-en elhelyezkedtek.
- A konyhai kisegítő munkát 1 tanuló választotta jelenleg is a szakmájukban dolgoznak,
- háztartástan 3 fő tanult, közülük csupán egy fiatal nem tud munkát vállalni,
- a 3 fiatal gyógynövénytermesztést végzett, és családi vállalkozásban vállaltak munkát.

Döbbenetes számomra, hogy az elhelyezkedés tényét mennyire befolyásolja az egészségi állapot, aki gyakran van betegállományban, ha épp embertársunk van szó bizonyos ideig tolerálja a munkahely. Ha fogyatékos emberről van szó ugyanez a tolerancia, empátia miért nem tapasztalható? Más a helyzet, ha olyan társ betegsége van, ami rohamokkal időnként előforduló rosszulletekkel jár. Ezekben az esetekben a munkaadó fél, hogy a probléma bármikor kialakulhat, nem tud segíteni, fél a felelősségtől, tehát számára ez a helyzet gondot okoz. Kérdésem volna. Miért nem lehet ezekről a betegségekről szakembertől informálódni, tanácsokat kérni a teendőket illetően? Miért kell kitakarítani ezeket a munkavállalókat a munkaerő piacról, mert az értelmi akadályozottságuk mellett egyéb társbetegségek is rendelkeznek? Ezen tény véleményem szerint egy újabb stigmatizáció! Mindezen problémák együttérzéssel, méltányos hozzáállással kiküszöbölhetőek lennének, viszont emiatt 4 fiatal nem végez érdemes munkát, pedig képességeik, adottságaik, hozzáállásuk lehetővé tenné.

Ha egy akadályozottsága élő fiatal kikerül az iskolarendszerű szakképzésből, a családnak súlyos nehézségekkel kell megküzdeni, a munkakereséssel. Ebben az álláskereséssel töltött időszakban sajnos sokan nem kérik ki a fiatal véleményét, szinte mindig a szülő dönti el, hogy gyermekének mi a jó. Legjobb esetben ezt a döntésüket megbeszélik gyermekükkel, de ez csak látszólagos, mert a döntés joga mégis a szülői lesz. Sarkalatos szempontok, amelyeket figyelembe kell venni a családnak:

- lakóhely munkahely távolsága
- önállóan közlekedik-e a fiatal vagy kísérni kell,
- Milyen nehézségű a leendő munka
- mi a végzettsége a fiatalnak (bár ez nem minden esetben számított)
- a fiatal hozzáállása

- az elvégzendő munka illeszkedik-e a gyerek egyéniségéhez, teherbírását, egészségi állapotához,
- A munkahelyi légkör milyensége a kollégák többsége hogyan viszonyul fogyatékos kollégáinkhoz
- akadálymentesített-e a közvetlen munkahelyi környezet
- végül, de nem utolsósorban szimpatikus-e a munkahely, a kollégák, gyermekeink számára

Ezen fontos szempontok figyelembevétele alapján a megfelelő munkahely kiválasztása, fellelése sok időt vesz igénybe a családoknak, és igen nagy megterheléssel jár. A szülő félti gyermekét több lehetőséget, helyet is meglátogat. Eközben nagyon sok kudarc éri sok esetben megalázott helyzetbe is érezheti magát egy totális elutasítás esetén. A legfájóbb szituáció mikor a munkahely valóban alkalmaz megváltozott munkaképességű egyént, de miután megismerte a fiataalt, mondvacsinált indokokra hivatkozva elutasítja. Érthetetlen számomra ebben a folyamatban az embertelenség az empátia maximális hiánya sok esetben.

A család munkahely kiválasztására fordított ideje.

Érdekes kérdés, hogy a **család mennyi időt fordított a megfelelő munkahely kiválasztására, megtalálására.**

- 6 fiatal egy hónapon belül elhelyezkedett, 2 esetben alapítványi fenntartású a munkahely, egy esetben pedig ÉNO.
- 3 hónap közé esett 3 fiatal munkavállalása,
- 6 hónap 2 család esetében
- 6- 9 hónap egy fiatal esetében a keresés ideje,
- 3-an 9 és 12 hónap alatt találtak rá az elhelyezkedés lehetőségére,
- 1-2 éven túl 3 családnak sikerült állást találnia,
- 2 évnél hosszabb ideig egy fő keresett munkát, szerencsére sikeresen.

Külön kiemelném, hogy végzettségüket tekintve milyen időtartamot vett igénybe az elhelyezkedés. Leghamarabb a konyhai kisegítők és a szövő tárgykészítő szakmákkal helyezkedtek el. Ez azért furcsa számomra mert a szövő tárgykészítő szakmai képesítés valójában sehol nem elvárás egy fiatal felvételénél. A számítógépes adatbevitel

végzettséggel 3 és 6 hónapon belül elhelyezkedtek a fiatalok. De kiemelendő, hogy nem mindenki ezt a munkakört végzi a munkahelyén. Úgy vélem a munkaadók szerint, ha egy fogyatékos fiatal ennek a szakmának képes volt megfelelni a képzés során, akkor képességeiket tekintve a jobb kategóriába sorolhatók, tehát szívesebben foglalkoznak velük. Itt sajnos számomra megint felmerül a hátrányos megkülönböztetés problémája! A virágkötő szakma úgy tűnik, nem vonzza a munkaadókat, úgy tűnik ezen a területen nem szívesen alkalmaznak akadályozottsággal élőket. Ők ezzel a végzettséggel más területen találtak munkát 1- 2 évet vett igénybe az elhelyezkedés. Érdekes eredmény, hogy akinek nem volt szakképesítése mindenki talált munkahelyet, ebből arra tudnék következtetni, hogy a munkaerő piaci részvételnél nem igazán a szakképesítés számít, hanem a munkahely hozzáállása a fogyatékos ember felé, és fontos, hogy a szülők ezt meg is találják. Öröömre szolgált, hogy egy szülő és fiatal sem jelezte azt a várható problémát, hogy fizetést ugyan kap, bejelentett munkaviszonya van, de nem kell bejárnia dolgozni. Tehát minden ne kérdezett fogyatékos fiatal dolgozik, és hasznosnak érzi magát.

Arra a kérdésemre, hogy a munkavállaló fiatal mennyire elégedett munkájával, munka tevékenységével, mindenki pozitív választ adott. Elégedettek a munkájukkal nagyon szívesen dolgoznak, úgy tűnik, kedvelik kollégáikat. 2 fiatal szülei jelezték, hogy gyermekük ugyan szívesen dolgozik, jó a kapcsolata munkatársaival, de nagyon unalmasnak tartja munka tevékenységét. Ők többnyire monoton manuálisan végezhető tevékenységet végeznek. Hosszú távon sajnos nehezen viselik, úgy érzik ennél ők többre képesek. Sajnos a fogyatékos fiatal is érzi, hogy ő sérült, nem egyenrangú társa kollégáinak, feltételezem ezt még éreztetik is velük.

Véleményem szerint ezen a problémán minimális odafigyeléssel lehet segíteni, csupán egy kis ötletesség, jóindulat, és emberszeretet szükséges a munkáltató és a kollégák részéről. Olyan feladatokkal is meg lehet bízni a sérült emberek többségét, ami ugyan nem igényel nagy szaktudást, de általa érzi önmaga fontosságát megbecsülését. Nagyon fontos dolognak tartom a felnőtt sérült emberek körében is a dicséretet, éreztetni kell velük, hogy fontos az ő általuk elvégzett munka, és ő is hasznos nélkülözhetetlen tagja a vállalatnak vállalkozásnak, a társadalomnak. Ehhez csupán empátiára emberségre és maximális felelősségvállalásra lenne szükség az ép társadalom részéről.

A mindennapokat kísérő érzelmi hatások

Nagyon fontos szempont a munka világában akár épp akár sérült emberről lévén szó, hogy **milyen érzések kísérik** a dolgozók mindennapjait. A munkába járás több évtizedes tevékenység ezért nem mindegy, hogy reggel milyen érzésekkel indulunk munkába, indulunk teendőink elvégzésére. Ez meghatározza mindennapi életünket, jólétünket. Fogyatékkal élő embertársaink esetében ez még fontosabb tényező. Az ő életükben ritkán jelenik meg a saját család biztonsága, ha a szülő oltalmazó környezetéből kikerülnek, sok csalódás érheti. A munkavállalók többségének a szeretetteljes munkahelyi közösség az egyetlen kapcsolat a külvilággal, ezért a munkaadóknak és a kollektívának nagyon nagy felelőssége van ezen a területen. Az érzések közül több választ is megjelölhettek a válaszadók.

- A legtöbb 10 fiatal esetében örömmel tölti őket, hogy dolgozhatnak, nagyon szívesen teszik,
- Két fő nemcsak örömmel és büszkén dolgozik, itt fontosnak találtam megemlíteni azt is, hogy jól beilleszkedett a munkahelyi közösségbe, szereti kollégáit és jól érzi magát,
- 2 fiatal beilleszkedett ugyan a munkahelyi közösségbe idézem „el van”.
- Egy munkavállaló jelezte, hogy tehernek érzi mindennapi tevékenységét, nem fogadta el a közösség, nem mindenki fogadja el másságát, ezért a napjai különböző érzésekkel telnek,
- Egy- egy fiatal jelezte, hogy teher a munkába járás, őt nem szereti a kollektíva,
- Egy fiúnak kifejezett teher a munkába járás, ennek okát nem sikerült kiderítenem.
- Egy fő közömbös volt kollégáival szemben, nem szívesen dolgozik, de munkája iránt némi örömet érez. Itt nem tudom eldönteni, hogy a környezetben vagy talán a munkavállalóban van igazán a probléma.

Az érzelmi hatások alapvetően elkerülhetetlen velejárói a munkába állásnak. A válaszadók különböző érzésekről számolnak be, amelyek változóak. Ezek típusát a 3.3. táblázat foglalja össze.

Érzelmi hatások típusa, arányai	
Öröm	10 fiatal (többség)
Öröm és büszkeség	2 fiatal
Csak „elvan”	2 fiatal
Vegyes érzések - Tehernek érzi a munkát	1 fiatal
A munkába járás teher	2 fiatal
A munka öröm, de a munkatársakkal közömbös	1 fiatal

Forrás: Saját szerkesztés

3.3. táblázat: Érzelmi hatások a munkában, mindennapokban

Úgy tűnik, ha némelyik fiatal nem is teljesen elégedett munkahellyel kapcsolatos érzéseivel, azért többségük büszke arra, hogy dolgozhat, tartozik egy közösséghez, számítanak rá.

A fizetéssel való elégedettség

Érdekes eredményt mutatott a **fizetésükkel való elégedettségük**. Tény, hogy 7 fiatal elégedett 12 fő viszont nem elégedett a munkája után járó bérezéssel. Egy esetben az is kiderült, hogy ugyan dolgozik, fizetést is kap, de a napi tartózkodás ellenében keresetének nagy részét befizeti a cégnek. Ennek háttere nem derült ki. Gyakori panasz a fogyatékkal élőknel, hogy ép társaikhoz képest kevesebbet keresnek. Ennek valószínűleg az az oka, hogy képzettségi szintjük alacsonyabb a kollégáknál, vagy szakképzettségük őket nem igazán fogadják el, alacsony szintűnek tartja a munkáltató. Sajnos ezt nem csak ők érzik így, ezt mindannyian tudjuk, hogy keresetük messze nem éri el épp embertársaink havi jövedelmét.

A munkába járás módja, a kísérés.

A **munkába járás módja, a kísérés kérdése** minden család életében központi problémát jelent. Ha a fiatal önállósága olyan fokú, hogy önálló közlekedésre képes a családnak a szülőknek állandó stressz. Sajnos az értelmileg akadályozott gyermekekre fiatalokra felnőttekre jellemző, hogy hiába bejárt útvonal, ha a legkisebb változás adódik az út során, ők nem mindig tudnak alkalmazkodni a változáshoz, kétségbe esnek

bajba kerülhetnek. Találkozhatnak az út során rosszindulatú emberekkel, akik veszélybe sodorhatják szeretet gyermekeinket, fiataljainkat. A segítségkérés módja sem biztos, hogy megfelelő, nem tudják megítélni kitől és hogyan kérjenek segítséget, ha az úton bajba kerülnek. A nevelés során a szülők mindezekre próbálják gyermekeiket felkészíteni. Ha csak kísérettel közlekedik a fiatal, akkor a szülő munkahelye által tanúsított tolerancia elengedhetetlen. Gondot okozhat a közlekedés módja is, megoldható-e sérült gyermekkel vagy sem. Ezért nagyon fontos szempont a családok számára, hogy a **munkahely milyen távolságon belül** helyezkedik el.

Csupán 8 fiatal jár egyedül a munkába kíséret nélkül, számukra betanult ismert útvonalon.

- 2 fő 1 km belül
- 3 fő egy- 2 km között teszi meg az utat,
- 6 fiatal 2-5 km között jár naponta munkába.

11 családban a fiatal csak **szülői kísérettel közlekedhet**, illetve csak kísérettel képes közlekedni:

- 2 esetben egy 2 km belül
- 6 fő esetében 2 5 km az útvonal,
- 5 fő 5 10 km utazik naponta oda vissza,
- 6 esetben 10 km többet utaznak, hogy beérkeznek a munkahelyükre.

A kíséret kapcsán személyes tapasztalatommal egészíteném ki, a gyermekünk hiába lenne képes egyedül eljutni otthonról a munkahelyére, egyéb programjaira, sajnos a környezet, az embertársaink hozzáállása (tisztelet a kivételnek) nem teszi lehetővé! Hátráltató tényező a gúny, tiszteletlenség, helyzetükkel való visszaélés.

A szülői kíséret naponta kétszer, 8 család esetében nem jelent gondot. Ennek oka valószínű a szülő munkahelyének toleranciája, kötetlen munkaideje, vagy home office alkalmazása. 11 családnak problémát okoz a mindennapos kíséret. Az indokok között a következő okok állnak:

- probléma az időben való felkeltés,
- a szülő munkahelye nem rugalmas, nem tűri a késést,

- a munkabeosztás váltakozása,
- szülők idős életkora, vagy betegsége, sajnos ez a leggyakoribb
- két anya nem indokolta.

Az egészségi állapot.

A fiatalok **egészségi állapotával** kapcsolatos megfigyeléssel, kérdésekkel zártam a kérdőívet, hogy hogyan befolyásolja egészségi állapotát a rendszeres munkába járás munkába való részvétel. Talán érdekes eredményt mutathat, hogy azok a munkavállalók, akik a hét öt napján dolgoznak, ritkábban betegedtek meg, szerintük a „védekezőrendszerük” erősebb lett.

Gondolom az akadályozott emberek elfogadásához, a munkában való megjelenésükhöz elengedhetetlen az empátia az EMBERSÉG is!

Mindezen tényezőket jogi intézkedések is alátámasztják, egy-két gondolat az intézkedésekről:

- A2006-os új országos fogyatékosügyi program 4 pontja kimondja, hogy a társadalmi életben való aktív részvétel elsősorban a foglalkoztatással érhető el. Elősegítésére a program az alábbi intézkedéseket irányozza elő:
- „Gondoskodni kell a fogyatékos személyek nyílt munkaerő piaci munkavállalását akadályozó jogszabályi, szakmai, tárgyi körülmények felszámolásáról, a munkaadók és a fogyatékos munkavállalók érdekeltségének megteremtéséről.
- A munkahelyi integráció elősegítése érdekében szélesíteni kell azokat az eszközöket, feltételeket, amelyek igénybevétele mellett több fogyatékos ember dolgozhat az ép embertársaikkal együtt.
- Külön figyelmet kell fordítani a foglalkoztatás területén a leghátrányosabb helyzetben lévő értelmi fogyatékossgal élő személyek munkavégzési lehetőségének megteremtésére.” (Pulay, 2008; 10/2006. (II. 16.) OGY határozat)

4. Jövőkép, társadalmi integráció a foglalkoztatás terén

Hazánkban már évtizedek óta felismerték, hogy megváltozott munkaképességű embertársaink foglalkoztatása igen nagy jelentőségű, ennek ellenére jelenünkben a fogyatékos emberek körülbelül 70 százalékának nincs elhelyezkedési lehetősége. A megváltozott munkaképesség alatt többféle sérülés értendő, szerzett, veleszületett fogyatékossgal élők, látásban hallásban, mozgásban, értelmileg akadályozottak tartoznak ebbe a körbe. Sajnálatos megfigyelésem, hogy a látásban hallásban akadályozott, illetve mozgásában fogyatékos embertársaink hamarabb találnak munkát a munkaerőpiacon. A leghátrányosabb helyzetben az értelmi fogyatékos fiatalok vannak, ennek valószínűsíthető oka, hogy nem bíznak bennük nem ismerik állapotukat, annak okait, nagyon sok esetben kommunikálni sem tudnak velük. Pedig a tapasztalatok azt mutatják, hogy alkalmazásuk pozitív hatású. A következő ismérveket, mint szülő is alátámaszthatom.

Megbízhatóak, ezen a területen nem maradnak el ép társaiktól, sőt...

- becsületesek, képességeikhez mérten és természetesen némi segítséggel maximálisan elvégzik munkájukat
- szinte még az is megállapítható, hogy kevesebbet veszik igénybe a táppénz adta lehetőségeket,
- ők soha nem késnek pontosak
- óvatosak ennél fogva kevesebb a munkahelyi baleset,
- szeretetteljes légkört alakítanak ki önmaguk körül,
- szerencsére ma már javul egy munkahely megítélése, ha fogyatékos embert alkalmaz,
- segítségnyújtásuk példaértékű, kollégái számíthatnak rájuk,

Láttuk hazánkban törvényi szabályozás, intézkedések, alapítványok sokasága igyekszik segíteni a fogyatékkal élő emberek foglalkoztatásában, elhelyezkedésének nehézségein.

Magyar alkotmány biztosítja a munkához való jogot, a szakmaválasztást, bár ez igen korlátozott, az egyenlő munkáért egyenlő fizetés jogát. A fő kormányzati politikát az országos fogyatékosügyi program írja le. Az egyenlő bánásmódról szóló törvény biztosítja az egyenlő bánásmódot az akadályozottsággal élők számára. A fogyatékos

személyekről szóló törvény pedig előírja a védett munkahelyek igénybevételét számukra. A megváltozott munkaképességű emberek foglalkoztatásáról szóló együttes rendelet a foglalkoztatási rehabilitációt írja elő. /19/

Érintett szülő révén ismeretségi körömben a fogyatékossgal élő fiatalok, felnőttek szüleik, nagyszülőik még nem is hallottak ezekről a törvényekről, rendelkezésekről. Meglepő volt számomra, hogy az ép intellektussal élő látásban, hallásban, mozgásban akadályozott fiatalok is nagyon keveset tudnak ezekről az intézkedésekről, ha nincsenek kapcsolatban velük foglalkozó érdekeiket képviselő alapítványokkal. Iskolánkban próbálunk egy inkább hangsúlyt fektetni diákjaink körében a tájékoztatásra, természetesen értelmi képességükhöz mérten. Próbáljuk elmagyarázni ezen törvények, lehetőségek lényegét, érthetően átfogóan. A megértésükről is szeretnénk képet kapni, kis csoportos foglalkozások keretében, néha játékosan ellenőrizzük tudásukat, megértésüket.

Megemlíteném az úgynevezett rehabilitáció információs centrumokat, (**RIC**) ezek a centrumok a munkaügyi központok mellett működnek, és egyik fő feladatuk, hogy segítsék az akadályozottsággal élő fiatalok álláskeresését és beilleszkedésüket. A kormány kvótarendszerrel, és adókedvezményekkel is próbálja ösztönözni a védett munkahelyeket, a foglalkoztatás elősegítése érdekében.

Bevezetésre került a támogatott foglalkoztatás szolgáltatása hazánkban öt városban 2004-ben. Ez a módszer a **Salva Vita Alapítvány** nevéhez fűződik. Ők az értelmi sérült, illetve tanulásban akadályozott, vagy autista fiataloknak segítenek az életkezdésben, vagyis a munkavállalásban tehát a társadalmi integrációban nyújt teljes körű segítséget. /20/

- Munkahelyi gyakorlati programja nem csak az álláskeresésben segít a fogyatékos ügyfél munkahelyi beilleszkedését betanítását is menedzseli
- rendezvény sorozatuk a munkáltatói fórum kettőezer 6 óta működik valós információt ad a munkáltatóknak a fogyatékos emberek alkalmazásával kapcsolatban
- ezen felül segítséget nyújt HR-es szakembereknek, hogy hogyan kell bánni, beszélni kommunikálni egy értelmi fogyatékos ügyféllel /21/

- Az egyik legfontosabb tevékenysége, mellyel úttörő ezen a területen, hogy felkeresi a céget és segít a cégen belül a munkakörök között megtalálni specifikusan sérült emberre vonatkoztatva a megfelelő munkakört. /22/
- Megfogalmaz egy fogyatékosági etikettet a kollektíva problémamentes együttműködése érdekében,
- Példaértékű kezdeményezése, hogy az elhelyezkedés után nyomon követi a munkavállaló sorsát az elhelyezkedéstől kezdve a beilleszkedésig.

1991.ben alakult Budapesten a **Motiváció Mozgássérülteket Segítő Alapítvány**. Termékenységi körünk szintén a megváltozott munkaképességű egyének támogatása a munkavállalásban.

- Segítséget nyújtanak az álláskeresésben, tanácsokat adnak a pályaválasztásban,
- tevékenységi körüket pszichológus is segíti tanácsadással,
- jogász segít eligazodni a munkaerő piac feltételei között,
- akkreditált képzéseket szervez,
- támogatja a cégeket a sérült emberek alkalmazásával kapcsolatban, segíti kiépíteni az akadálymentesített környezetet.

Speciális hozzáértést környezeti tényezőket igényel a mozgássérült személyek foglalkoztatása. Az esetek többségében ők ép intellektussal rendelkeznek csupán a munkahely megközelítése a munkahelyen belüli közlekedés jelent gondot, ha a cég felkészületlen nem. Természetesen ez nem szabad, hogy akadályt jelentsen 2023-ban.

Hasonló céllal jött létre a már említett kézen fogva alapítvány országos hálózatot építettek ki felkeresik a munkahelyeket tanácsot adnak a sérült ember alkalmazásával kapcsolatban. Problémás helyzetekben itt is jogi szakember segítségét kérik. Jól működő rendszere a fecske szolgálat, amely hathatósan segít a szülőknek, gondozóknak a napi munkahelyre való bejutásban. Ez a tevékenységi köre nagyon fontos, mivel a szülőknek, gondozóknak egyik legnagyobb problémája, hogy az ő tevékenységi körükbe hogyan illesszék be a fogyatékos fiatal kísérését munkahelyükre.

Sikeresnek mondható a nem gondozottak, hanem „**teljes jogú állampolgárok**” projekt, amely az európai gondozási tanúsítvány megszerzését célozta ezáltal több 100 ember került jobb munkakörülmények közé. A projekt nemzetközi összefogással valósult meg.

Örömmre szolgál egy 2014-es projekt, az „**otthont mindenkinek**” kezdeményezésük mely már nem egyedülálló az országban. A kezdeményezés lényege, hogy fogyatékkal élő gyermekeket, akiknek nem adatik meg saját családjukban felnőni, családszerető közösségekben helyeznek el. Az örökbefogadó család vagy nevelőszülő fontos feladatának kell tekintenie a gyermek pályaaorientációját, munkavállalását, a minél önállóbb élet reményében.

Kedves kezdeményezés a FOGADJ ÖRÖKBE EGY MACIT alapítvány tevékenysége. Felhívja a társadalom figyelmét az akadályozott fiatalok különleges helyzetére, céljuk, hogy olyan kulturális központokat, kávézót, éttermet hozzanak létre, ahol fogyatékos munkavállalókat foglalkoztatnak. Ma már nem egy helyen működik a fővárosban ilyen vendéglátó ipari egység, ahol lehetőség nyílik a fogyatékos fiatalok munkavállalására. Itt a vendégeknek nemcsak tökéletes kiszolgálásban lesz részük, hanem szeretetteljes odaadó fogadtatásban is. Bízom benne, hogy sikerük lesz az üzleti életben is.

A kulturális központ akadályozottsága élő fiatal művészeknek biztosít bemutatkozási lehetőséget rendezvények, kiállítások előadások alkalmával. Követendő példának tartom a szövés szakképzést elvégzett fiatalok által készített termékeknek piacot teremteni ezen kezdeményezés által. Ezáltal közelebb kerül eladó és vevő egymáshoz, a kapcsolatteremtés által jobban megismerik a sérült emberek életét, problémáikat. Remélem országos hálózattá lesz ez a fantasztikus kezdeményezés, és sok szülő látja ebben pozitívan gyermeke jövőjét.

A már említett **Down alapítvány** sokat tesz annak érdekében, hogy fogyatékos társaink minőségi életet éljenek a munkavállalás által. /23/

- Védett munkahelyeket működtet pl. az előbb említett kávézó és étterem, már két helyszínen is a fővárosban,
- különböző munkakörökben foglalkoztatja megváltozott munkaképességgel élő embertársainkat,

- de ezzel egyidejűleg cégeknél vállalkozásnál integrált munkahelyeket is próbál teremteni fiataljaink számára.

Egy 2004-es évi pályázattal a támogatott foglalkoztatás is feladata az alapítványnak. Ez a nyílt munkaerő piacot célozza a kliensek számára. Itt is felkészít a munkavégzésre, munkahelyeket keres, segíti a munkahelyet a fiatal fogadásával kapcsolatban, támogat a beilleszkedésben, és természetesen utógondozó feladatot is ellát.

- Az alapítvány egyik kiemelkedő tevékenysége, hogy **tréningeket szervez** az önálló életre, a foglalkoztatásra, a munkahelyi viselkedéssel kapcsolatosan,
- kommunikáció fejlesztésére,
- számítógépes tanfolyamokat tart folyamatosan értelmileg akadályozott páciensek számára, az ismereteket munkájuk során használhatják.

Itt szeretném megemlíteni, hogy az alapítvány nem küld el senkit aki segítségre szorul. Én pár éve a nyár folyamán lányommal vettem részt ezen a számítógépes tanfolyamon. Egy felnőttképzésben jártas fiatal kolléga foglalkozik a kliensekkel és mindenkinek képességéhez mérten szolgál magyarázattal ismerettel, határtalan türelemmel és szeretettel.

Mindezen tevékenységeit **vezetői munkám során szeretném alkalmazni a jövőben**, tervem, hogy hasonló képzésekkel, tanfolyamokkal, szakkörökkel segítsük akadályozott fiataljaink elhelyezkedését. Ki kell építenünk egy tudatos rendszert, a szülővel való kapcsolattartásban, a leendő potenciális munkahelyekkel, további képzőhelyekkel.

Említést érdemel még a pécsi kirendeltségű **FOGD A KEZEM ALAPÍTVÁNY** „Dolgozz Velem” programja./24/ Feladatai hasonlóak az előzőekben említettekhez, személyes segítségnyújtás, alkalmasság felmérése, információ nyújtás, munkahely keresés, beilleszkedés segítése, és utógondozás.

Jelenleg az állam nyújtotta támogatások rendszerével az alapítványok áldozatos közreműködésével, a törvények megalkotásával **fiataljaink számára átláthatóbb jövőt biztosíthatunk, a lehető legtöbb önállósággal. A legfontosabb, hogy ne érezzék a kiszolgáltatottságot a másokra való teljes ráutaltság érzését!**

19. Az intellektuális fogyatékossggal élő emberek helyzete Magyarországon. Tanulmánykötet. ELTE BGGY FK 2009.
20. Hvg.hu Egy sokszínű lehetőség fogyatékkal élő munkaerő foglalkoztatása.2009.06.23.
21. Csányi Vég Foglalkoztatja? Útmutató a fogyatékkal élő személyek felvételéhez alkalmazásához Bp. 2007.
22. <https://salvavita.info/projektek/fiataloknak/>
23. <https://www.downalapitvany.hu/node/900>
24. <https://fogdakezemalapitvany.hu/>

5. Összefoglalás

A pályaválasztás, fiataljaink számára a hozzá illő munkahely megtalálása a mai világban az egyik legnehezebb feladat. Különösen akkor válik szinte megoldatlan helyzetté, amikor gyermekünk fogyatékossgal jön a világra. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a családok többsége ezzel az egyedi élethelyzettel a legtöbb esetben nehézségekbe ütközik.

Az egyik legfontosabb feladat véleményem szerint, hogy a szülőknek az iskola a pályaválasztásban és az álláskeresésben és segítséget nyújtson. Az **iskolavezetésnek példát kell mutatnia ezen a téren**, helyzetüknél fogva tájékozódniuk kell a munkalehetőségekkel kapcsolatban, ismerniük kell a segítő szervezetek munkáját, elérhetőségét, és a szülő mellett kell, hogy álljanak ebben a nehéz időszakban. Iskolánkban nem ritka, hogy a szakma megszerzését megelőzően, záróvizsga előtt a szülők felkeresik a gyógypedagógiai intézmény egység vezetőjét, és a munka kereséssel kapcsolatban tanácsot kérnek. Ilyenkor egy jó vezető felveszi a kapcsolatot a segítő szervezetekkel, elérhetőséget biztosít a szülő számára, és útmutatást ad a családoknak ebben a nehéz helyzetben. Tapasztalat a vizsgálatok alapján, hogy a szülő iskolai végzettsége, lakhelyük elhelyezkedése, csupán kismértékben befolyásolja a gyermek munkába állását, sőt a nehezebb élethelyzetben élő családok gyerekeinek elhelyezése szinte biztosabb az anyagi nehézségek enyhítése érdekében. A szakmát nem tanuló diákoknál csekély a jelentősége a szülői végzettségnek, a szakmunkás szülők kevésbé tudják megtalálni a szakképzés lehetőségét. A szakmaválasztást egyes esetekben negatívan befolyásolja, hogy a gyermekük enyhe értelmileg akadályozottak iskolájában végzett. A szakmák közül a legnépszerűbbnek a szöveg bizonyult, amely piacképes árucikkeket megfelelő helyeken árusítják, és jövedelmező foglalkozás lehet a fiatal számára. Szinte mindannyiunk számára örömforrás a munka, ami nem csupán elfoglaltság és pénzkereset önbecsülésük, függetlenségük nő ezáltal. Kapcsolati rendszerük növekszik, ismeretségi körük bővül, többen beszámolnak új barátságok születéséről.

Az önálló közlekedésüket segítheti, ha a szülő megbízik gyermekében a kezdeti védő kísérést felválthatja az egyedül való közlekedés, amelyre büszke önmaga a sérült ember is. Ez természetesen mindenki számára könnyebbséget okoz, de a szülőben mindig

szunnyad egy pszichés feszültség emiatt, a büszkeség mellett. Sajnos ezt a bátor lépést én még a mai napig nem tettem meg gyermekem esetében. Különbözőnek tűnt a megfelelő munkahely megtalálásának ideje. Volt olyan diák, aki nagyon gyorsan elhelyezkedett, de volt, akinél több hónapot akár évet is igénybe vett az álláskeresés. Felmerül bennem a kérdés, hogy ezt a hosszú időt munkakereséssel töltötte a család, vagy csak egy ideig szerencsésnek találták az otthon tartózkodást. Felháborító számomra az a tény, amely többeknél előfordult, hogy Rosszullétük vagy betegségük miatt nem tudnak részt venni a munka világába, a munkahely elutasítja őket. Pedig az említett kórképek gyógyszerrel könnyen kezelhető áthidalható akadályt jelentenének.

Felmerült bennem a gondolat, hogy a cégek, munkahelyek vezetői nem gondolnak bele, hogy velük is történhet bármikor olyan baleset, szerencsétlenség, amelynek következményeként hátrányos élethelyzetbe kerülhetnek.

A szülők nevelők helyzete sem egyszerű a kísérés tekintetében. Kérdésem, hogy a fiatal valóban segítségre szorul a munkába járás során, vagy csak a túlzott féltés aggodás miatt önállótlan a közlekedésben a fiatal. Sajnálatos tény, hogy a szülők munkahelye rugalmatlan a mindennapos kísértések tekintetében. Állandó stressz számukra, hogy időben beérjenek a munkába, gyermekük bekísérése után. A rugalmas munkaidőben vezetésével, és természetesen egy kis empátiával ez a probléma megoldható lenne. Jó volna, ha erre a problémára egy általános rendelkezés születne fogyatékos gyermeket nevelő szülők esetére. A pótszabadság kérdése kényes téma, ez a pár nap csupán gyermekeink tizenhatodik életévéig jár. A gyermek ekkor még tanul, de a munkába kísérés, orvosi vizsgálatra való kísérés problémáját ez nem oldja meg. Kérdésem lenne mit tegyen a szülő, ha a 16 éves kor betöltése után megbetegszik fogyatékos gyermeke? Felügyelet nélkül otthon nem maradhat, ha mégis, a szülő nem tudja munkáját teljes odafigyeléssel elvégezni. Ez senkinek sem jó.

Hála az előző fejezetekben említett alapítványoknak, törvényi rendelkezéseknek ma már a fogyatékkal élő embertársaink foglalkoztatása egyre nő a munkaerőpiacon. Lakókerületemben 2015-ben szívet melengető esemény történt a fogyatékosok emberek világnapján. Született egy szándéknyilatkozat a megváltozott munkaképességű emberek foglalkoztatásáról. A Nem Adom Fel Alapítvány kezdeményezte és vállalta is a foglalkoztatás egy részét. Az új Széchenyi tervben 47 milliárd forintot fordítottak az

érintettek segítésére a foglalkoztatásra képzésekre. Az önkormányzatok ígéretet tettek arra is, hogy különböző rendezvényeken megemlékezéseken művészeket és fogyatékossgal élő alkotókat is bevonnak a szervezésben és lebonyolításba.

Szülőként megírva ezt a sok pozitív kezdeményezést tartalmazó sorokat, jó érzés tölt el, és bízom benne, hogy gyermekeink nagyobb önállósággal önbizalommal munkájukban örömeiket lelve élhetik felnőtt életüket, és anyagilag sem teljesen szorulnak mások segítségére. Ebben természetesen társadalmi összefogásra van szükség, szerepet kell vállaljon az egészségügy, oktatás, szülők, munkáltatók, média, kormányzati irányítással.

Short summary in English

Choosing a career, finding a welcoming workplace and an empathic environment for our disabled young people is one of the most difficult tasks. In my opinion, one of my most important tasks as the head of a special education institution is to help the student and his parents with the cooperation of my colleagues. The management of the school must find out about the job opportunities and contact the organizations that help with employment. It's necessary to get to know their organizational structure, work and availability, and all of this needs to be communicated to parents. In our school, before taking the professional exam, the parents visit the head of the special education institution more and more frequently regarding the job search and ask for advice. In such cases, a good leader knows the abilities of his students, contacts supporting organizations and gives guidance to parents. Even today, the number of aid organizations is still growing, our society is becoming more accepting of young people with disabilities, they are getting to know their good qualities, diligence, punctuality and selfless love. After getting a job, they become partially self-supporting, their abilities can be kept at the same level and they can become happier people. All this makes the lives of the families who raise them selflessly and lovingly more complete.

6. Irodalomjegyzék

- Anna Ludwinek (2012): *Founddation Focus* /11.szám/ 2012. június
- Bánfalvy Csaba (2006): *Gyógypedagógiai szociológia* ELTE BGGYFK,. Budapest
- Bánfalvi Csaba (2008): *Gyógypedagógiai szociológia*. ELTE BGGYFK, Budapest
- Bassl.-Bánfalvy-Horváth-Könczei-Keszi-Radványi-Dr Vekerdy-Nagy-Verdes (2008): *Amit tudunk és amit nem...*Kézenfogva Alapítvány, Budapest
- Berszán Lídia (2008): *A fogyatékos ember társadalmi integrációja* /Kolozsvári Egyetem Kiadó
- Csányi-Végh (2007): *Foglalkoztatja? Útmutató a fogyatékkal élő személyek felvételéhez, alkalmazásához*. Budapest
- Farkasné Könczi R.-Dr Fonyó-Dr Gubai-Kalmár (2009): *Felnőtt élet*. In: *Gyógypedagógiai Szemle* 2009.2.
- Hatos Gyula (1966): *Az értelmi akadályozottsága élő emberek nevelésük, életük*. BGGYFK, Budapest
- Hatos Gyula (2000): *Értelmileg akadályozott felnőttek pedagógiai kísérése* ELTE BGGYFK, Budapest
- hvg.hu: (2009) *Egy sokszínű lehetőség a fogyatékkal élő munkaerő foglalkoztatására*. 2009.06.23.
- Kálmán Zsófia-Könczei György (2002): *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig*. Osiris Kiadó, Budapest
- Katona Vanda (2013): *Társadalmi integráció problémái. A szakma hozzájárulása a társadalmi integrációhoz*. In: *Gyógypedagógiai szemle* 2013.1.
- Őri Mária (2005): *Hátrányos helyzetű csoportok helyzete a munkaerőpiacon*. Felnőttképzési füzetek. Nemzeti Felnőttképzési Intézet, Budapest
- Szakképzési Törvény:VIII.fejezet, 19, 29.&
- Szilágyi Katalin (2008): *HR portál: Kevés fogyatékkal élő kap lehetőséget a munka világában*. 2008.12.04.
- Könczei György (szerk. 2009): *Az intellektuális fogyatékossgal élő emberek helyzete Magyarországon*. Tanulmánykötet. ELTE BGGYFK

- Tariné Beregi Judit (2009): Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja a közművelődési intézményekben. In: *Fókusz*, 11. évf. 2. sz. / 2009. 39-42.o.
- Vágó Éva Anna (1996): *Kézikönyv az értelmileg akadályozott tanulók munkaképességének fejlesztéséhez*. BGGYFK Budapest
- Dr Zászkaliskzy Péter (2013): *A társadalmi és az iskolai integráció feltételrendszere és korlátai*. ELTE Eötvös Kiadó
- Központi Statisztikai Hivatal (2016): *Mikrocenzus 2016 – 8. A fogyatékos és az egészségi ok miatt korlátozott népesség jellemzői*. Elérhető: https://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/kotet_8_fogyatekos_es_az_egeszsegi_ok_miattn_korlatozott_nepesség_jellemzoi (Letöltés: 2023. 05.18.)
- ENSZ, Unicef (1989): *Egyezmény a gyermek jogairól*. Unicef Magyar Bizottság Elérhető: https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/ensz_gyerek_k_jog_egyezm_magyar.pdf (letöltés: 2023.11.20.)
- Szimbiózis Alapítvány (2023) Tevékenység. Elérhető: <https://szimbiozis.net/foglalkoztatás> (Letöltés: 2023. 10.29.)
- Autisták Országos Szövetsége (2021): *“Munkára fel!” – A Szimbiózis Alapítvány új fejlesztésű társasjátékának bemutatása*. Elérhető: <https://aosz.hu/munkara-fel-a-szimbiozis-alapitvany-uj-fejlesztesu-tarsasjatekanak-bemutatasa/> (Letöltés: 2023.10.29.)
- Durbák Ildikó (2012): *Megeri fogyatékosokat alkalmazni?* Elérhető: <https://24.hu/fn/penzugy/2012/02/28/mege-ri-fogyatekosokat-alkalmazni/> (2023. 11.12.)
- Dióssi Katalin (2013): *A fogyatékkal élők munkavállalási feltételrendszerének vizsgálta az agrárágazatban*, Doktori (PhD.) értekezés. Szent István egyetem, Gödöllő
Elérhető: http://real-phd.mtak.hu/1747/1/Dio-ssi_Katalin_ertekezes_DOI.pdf
(2023. 10. 26.)
https://www.esely.org/kiadvanyok/2003_5/KOMAROMI.pdf

7. Tartalmi kivonat

A szakdolgozatom célja, hogy bemutassam a megváltozott munkaképességű egyének képzésének, munkavállalásának nehézségeit, ezek okait, és különösen kiemeljem az enyhe, illetve középsúlyos értelmi fogyatékossgal élő fiatalokat jelen helyzetét. Döntő fontosságú, hogy a sérült gyermeket nevelő szülő mikor, és kitől kap segítséget a fejlesztéssel, az iskoláztatással a szakképzéssel kapcsolatosan. A szakma-, illetve az iskolaválasztást döntően befolyásolja a család lakhelye, kisebb mértékben a szülők iskolai végzettsége. Ha a születés után a család időben felismeri a korai fejlesztés fontosságát, ha van, aki utat mutasson a lehetőségekben, a fejlesztések során olyan szakemberekkel találkoznak, akik tanácsot tudnak adni a majdani iskoláztatás és szakképzés választásában is. Ekkor a szülők jobban tudnak a gyermek képességeihez mérten dönteni a jövőt illetően. Az életét határozza meg a fogyatékos fiatalnak, hogy milyen szakképzésben vesz részt, és a későbbiekben milyen munkahelyet találnak neki. Ez egy hosszú folyamat több hónapot, évet is igénybe vehet. A szakma választásban sok szempontot kell figyelembe vennie a nevelőnek, egyrészt a gyermek képességeit, az önállóságát, és a leendő munkahely befogadó légkörét. Ez a folyamat nagy körütekintést igényel a szülő részéről, de megéri a fáradságot, mert gyermeke a munkája által boldogabb kiegyensúlyozottabb életet élhet. A munka során képességeik szinten tarthatók, kapcsolatrendszerük bővül, és ha nem is bővelkedik az anyagiakban, de keresete által kevésbé lesz kiszolgáltatott a társadalomban. Magyarország jó irányban halad, pár éve még a munkáltatók nagy része nem szívesen foglalkoztatott fogyatékos személyeket, ma már ez a hozzáállás pozitív irányt vett. Már ismerik jó tulajdonságaikat, őszinte szeretetüket, munkához való hozzáállásukat, és személyiségüket. Jó irányba halad a fogyatékos fiatalok megismerése, és egyre inkább emberséggel jóindulattal és empátiával fordulnak feléjük. Ebben a már említett szervezetek, alapítványok hathatós segítséget nyújtanak. Mindezzel nem csak a fogyatékos emberek életét teszik teljesebbé, hanem az őket nevelő családok nyugalalmát is biztosítják.

Hálás köszönet érte!

8. Melléklet/Kérdőív

Tisztelt Válaszadó!

Szakedolgozatom a tanulásban vagy értelmileg akadályozott fiatalok munkaerő piaci elhelyezkedésével foglalkozik. Ehhez kérném segítségét a kérdőív kitöltésével. Segítségét előre is köszönöm!

1. Milyen korú a tanulásban akadályozottsággal élő fiatal gyermeke?

..... éves

2. Milyen kórkép vezetett az értelmi sérüléshez/tanulási akadályozottsághoz?

- ☐ kromoszóma rendellenessége
- ☐ magzati oxigénhiány
- ☐ szülés alatti oxigénhiány
- ☐ gyermekkori betegség szövődménye
- ☐ baleset következménye
- ☐ örökletes betegség
- ☐ ismeretlen ok

3. Mi a szülő legmagasabb végzettsége?

- ☐ 8 osztályos általános iskola
- ☐ szakmunkásképző iskola
- ☐ középfokú / érettségi
- ☐ felsőfokú / főiskola, egyetem

4. Magyarország melyik régiójában élnek a fiatallal / gyermekükkel? Milyen a lakhatási helyzetük?

	Önkormányzati bérlakás	Saját tulajdonú lakás	Saját tulajdonban lévő családi ház	Bérelt ingatlan / lakás, ház
Budapest				
Megyei jogú				

város				
Város				
Község, falu				
Egyéb				

5. Kapott-e segítséget, tanácsot gyermeke beiskolázásával kapcsolatban szakembertől? Ha igen, jelölje kitől!

	pedagógustól	gyógypedagógustól	nevelési tanácsadóban dolgozó szakembertől	ismerőstől, családtagtól, barátoktól
IGEN				

NEM:

6. Milyen iskolatípusba irányították gyermekét, ha önállóan döntött, milyen iskolát választott? /jelölje x-el/

..... enyhe értelmi akadályozottak általános iskolája (kisegítő)

..... középsúlyos értelmileg akadályozottak általános iskolája (foglalkoztató iskola)

..... többségi gyerekek (normális) általános iskolája

Indokolja választát!

.....

.....

.....

.....

7. Az általános iskola elvégzése után milyen szakmát tanult gyermeke a szakképzés során? /jelölhet több szakmát is/

- ☐ szövés
- ☐ mézeskalács készítés
- ☐ háztartástan
- ☐ számítógépes adatrögzítés
- ☐ konyhai kisegítő
- ☐ szociális gondozás
- ☐ agyagtárgy készítő
- ☐ virágkötő
- ☐ gyógynövény termesztés

egyéb:

Jelenleg dolgozik a gyermeke?

..... igen

..... nem

Ha nem, ennek mi az oka?

.....

.....

.....

- ☐ Mennyi időt vett igénybe a munkakeresés? /jelölje x-el/

1 hónapon belül	1-3 hónapon belül	3-6 hónapon belül	6-9 hónapon belül	9-12 hónapon belül	1-2 éven belül	2 éven túl találtam munkát

8. Ön illetve gyermeke elégedett-e a munkatevékenységével?

..... igen, szívesen végzi

..... nem szívesen dolgozik

..... szívesen végzi, de unalmasnak tartja

..... fárasztja a munka

Ha nem szívesen dolgozik, ennek mi az oka?

.....

.....

.....

9. Milyen érzések kísérik gyermeke munkavállalását? /több választ is jelölhet/

- ☐ örömmel tölti el hogy dolgozhat, büszke rá
- ☐ örül, de tehernek érzi a munkáját
- ☐ beilleszkedett a munkahelyi közösségbe, jól érzi magát
- ☐ nem minden kolléga fogadta el másságát
- ☐ teher a munkába járás

10. Elégedett a fizetésével?

..... igen

..... nem, kevesli a munkához képes

11. Milyen távolságban helyezkedik el a munkahely, és ezt az utat kísérettel vagy önállóan teszi meg gyermeke?

	500 m–1 km	1-2 km	2-5 km	5-10 km	10 km-nél több
kísérettel teszi meg az utat					
önállóan közlekedik					

12. Ha kísérettel közlekedik gyermeke, okoz-e problémát a kísérése az Ön mindennapjaiban?

..... nem

..... igen

Ha igen mi a probléma oka?

.....

13. Hogyan befolyásolja az egyén egészségi állapota a munkavégzést?

..... ritkán beteg

..... gyakran beteg